

UNIVERZITA KARLOVA

Fakulta humanitních studií

Studium humanitní vzdělanosti

Bakalářská práce

Pojetí a komparace světa v antické a severské mytologii

Dominika Popková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Bohuslav Šalanda, CSc.

Praha 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura jsou řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 26. 7. 2021

.....

Podpis

Poděkování

Mé poděkování za vedení této bakalářské práce patří panu doc. PhDr. Bohuslavovi Šalandovi, CSc., za jeho pomoc, připomínky, nápady, rady a vstřícný přístup.

Abstrakt

V předkládané bakalářské práci se zabývám pojetím světa ve dvou druzích mytologiích, v mytologii severské a antické, druhá z výše jmenovaných je také známá pod názvem mytologie klasická. Antická mytologie je dále rozdělena na řeckou a římskou, které jsou si v mnoha aspektech podobné a často se proto uvádějí společně pod názvem klasická či antická mytologie, nejsou však totožné, jejich odlišnosti jsou v této práci důležitým hlediskem při posuzování světa. Práce je zaměřena zejména na 3 problémy týkající se tématu světa — vznik světa, výstavba a podoba světa a případný konec světa. Předchází pak část, která má uvést do problematiky těchto konkrétních mytologií a slouží jako základní charakteristika těchto mytologií. Posuzuji společné znaky a rozdíly světa v oněch zmíněných mytologiích, jejich možný význam, vysvětlení a dopady na kultury těch národů, které ony mytologie vytvářely a vyznávaly. Používám metodu deskriptivní, metodu komparativní a analýzu.

Abstract

This bachelor thesis focuses on the concept of the world in two types of mythologies — Ancient mythology and Norse mythology, the former one is also known as a Classical mythology. Ancient mythology consists of two parts — Greek mythology and Roman mythology, these parts are similar but not identical, and the differences between them are important if we consider the world in them. This thesis focuses mainly on 3 issues — the creation of the world, composition of the world and end of the world. First part of the thesis should introduce and characterize Ancient and Norse mythology. I am going to compare both mutual features and totally different attributes of these mythologies, meanings of those differences and similarities, impact on the cultures and nations which have created and shaped these mythologies and believed in them. I am applying descriptive and comparative methods as well as the method of analysis.

Klíčová slova: bohové, Řecko, Řím, mytologie, konec světa, severské mýty, vznik světa.

Keywords: gods, Greece, Rome, mythology, end of the world, norse myths, creation of the world

Obsah

0. Úvod	8
1. Definice a charakteristika mytologie	9
1.1. Počátky a význam slov mýtus a mytologie	9
1.2. Chápání mýtu a mytologie	10
1.3. Jak uchopit mýtus?	11
2. Studium mytologie	12
2.1. Metody srovnávání mýtů	12
2.2. Teorie určování mýtických prvků	13
3. Základní charakteristiky a komparace vybraných mytologií s důrazem na motiv světa	14
3.1. Mytologie řecká	14
3.1.1. Písemné záznamy	14
3.1.2. Vyobrazení světa	15
3.1.3. Chápání přírody a přírodních jevů	16
3.1.4. Vliv bohů a hrdinů v každodenním životě	16
3.1.5. Jak si Řekové představovali své bohy	17
3.1.6. Magie	18
3.1.7. Vztah mytologie k náboženství	19
3.2. Mytologie římská	20
3.2.1. Inspirace	20
3.2.2. Písemné záznamy	21
3.2.3. Podobné a rozdílné prvky s mytologií řeckou	21
3.3. Mytologie severská	23
3.3.1. Slovanský proud	23
3.3.2. Germánský proud	24
3.3.3. Problémy spojené s písemným zaznamenáním a druhy záznamů	24

3.3.4. Druhy bohů.....	25
3.3.5. Ragnarok	26
3.3.6. Příroda a bytosti severské mytologie.....	27
3.3.7. Vikingové	27
3.3.8. Magie.....	29
4. Mýty o stvoření světa.....	29
4.1. Řecký mýtus o stvoření světa.....	30
4.1.1. Chaos	30
4.1.2. Vznik olympských bohů.....	32
4.2. Římský mýtus o stvoření světa	35
4.2.1. Převzatý mýtus	35
4.3. Vznik světa dle severské mytologie.....	36
4.3.1. Vznik prvních světů.....	36
4.3.2. První bytosti	37
4.3.3. Stvoření prvních lidí.....	39
5. Struktura světa	40
5.1. Mytologie antická	40
5.1.1. Podsvětí	41
5.1.2. Věštírný	44
5.1.3. Hora Olymp.....	45
5.1.4. Řím	45
5.2. Severská mytologie	46
5.2.1. Yggdrasil	47
5.2.2. Devět světů	47
5.2.3. Podsvětí	48
6. Mýty o konci světa.....	49
6.1. Antická mytologie.....	49

6.1.1. Řecký mýtus	49
6.1.2. Římský mýtus.....	51
6.2. Severská mytologie	52
7. Závěr.....	54
BIBLIOGRAFIE.....	57

0. Úvod

Cílem této práce je za pomoci metod analýzy a komparace ukázat, jak mnou zvolené kultury zobrazovaly a chápaly svět, jak jejich chápání světa formovalo mytologii, která pak naopak ovlivňovala myšlení dalších kultur a národů, a proč svět chápaly právě takovým způsobem, jakým jej vykládá jejich mytologie.

Tyto dva konkrétní druhy mytologie jsem vybrala z toho důvodu, že ačkoli se jedná o časově i geograficky odlišné kultury, v jejich mytologiích existují spousty podobných či totožných prvků, i když v mnohých ohledech se zase naprosto rozcházejí. Oba druhy zmíněných mytologií mají společné to, že v nich existuje značné množství bohů, kteří mají svou určitou hierarchii a zasahují do života lidí. Existovalo v nich také velké množství bytostí, které v reálném světě nenalezneme a tyto kultury si je vytvořily jako pomocníky či naopak nepřátele lidí či samotných bohů. Samotná výstavba světa je pro každou z těchto mytologií unikátní a jeho podoba nám pomůže pochopit, jak svět dané kultury mohly vnímat.

Antická mytologie bude v této práci rozdělena na řeckou a římskou část, i když se často vykládá neodděleně jako jedna společná. Řecká a římská kultura jsou, co se mytologie týká, velmi podobné, přesto se však v některých oblastech mytologické příběhy liší a ukazují nám rozdíly v myšlení řeckého a římského národa.

Řecká mytologie je pravděpodobně tou nejznámější mytologií na světě, odkazy na řeckou mytologii můžeme spatřit ve filmech, literatuře, architektuře a dalších oblastech prakticky po celém světě.

Mytologie římská je z velké části převzata od Řeků, římská mytologie obsahuje podobné bohy jako ta řecká, avšak jsou v ní obsaženi pod odlišnými jmény, jelikož když Římané dobyli řecké městské státy, převzali také jejich mýty, upravili si je a přejmenovali postavy v nich (Clayton, 2018a, s. 2). Nejen řecká mytologie se však stala inspirací pro mytologii Římanů, inspirovali se také myšlením kultury etruské (Puhvel, 1997, s. 174). Proto je otázkou, do jaké míry můžeme římskou mytologii považovat za výtvor Římanů, když značnou část této mytologie vytvořili Řekové či jiné národy.

Mytologie severská zahrnuje rozsáhlejší území, nejedná se o mytologii vzniklou a přisuzovanou jednomu národu či území, jako tomu je s mytologií řeckou či římskou.

Bohové Asgardu se pravděpodobně šířili z Německa do Skandinávie a následně do těch částí světa, které dobývali Vikingové — Irska, Orkneji, Skotska či severní Anglie (Gaiman,

2017, s. 12–13). Severská mytologie vznikla sice až o několik století později než mytologie řecká a římská a působila na odlišném území, přesto však můžeme na jejich určitých prvcích ukázat, jak se myšlenky antické a severské kultury v některých oblastech chápání světa shodují. Jak v antické, tak i v severské mytologii například existuje koncept podsvětí, který tyto kultury nečerpaly z reálného světa, přesto si však takto svět představovaly. Zároveň je však pravdou, že i když posvětí existuje jak v severské, tak v antické mytologii, jeho podoba a ti, kdo podsvětí obývají, jsou v těchto mytologiích chápáni odlišně. Zajímavé také je, že v severské i antické mytologii měli bohové předky nějakého jiného druhu, ze kterého se zrodili. Navíc si bohové vládu nad světem a jeho obyvateli museli v obou těchto mytologiích vydobýt a zasloužit se o ni.

To, jak jednotlivé mytologie zobrazují svět a jeho obyvatele, bohy, které lidé vyznávají, bytosti, kterých se obávají, způsob, jakým vnímají přírodu a přírodní jevy, nám může pomoci pochopit myšlení a chování jednotlivých kultur. V současné době už mytologické příběhy slouží spíše k pobavení či ukrácení času, různé mytologické odkazy jsou zobrazovány ve filmových či seriálových snímcích nebo v literatuře, případně se mytologie chápe jako součást vzdělání; v době, kdy se tyto příběhy formovaly a vznikaly, je ovšem lidé chápali alespoň do určité míry jako skutečnost, považovali za založené na pravdě a chovali se podle jejich principů, mytologie dávala jejich životu určitý smysl a řád.

1. Definice a charakteristika mytologie

1.1. Počátky a význam slov mýtus a mytologie

Slovo mytologie je odvozeno od slova mýtus, které pravděpodobně pochází z řeckého slova *mu(mú)*. Jedná se o citoslovce s významem „slovo“, „řeč“, „mluvení“. (Puhvel, 1997, s. 11) Jelikož je za kolébku mytologie často pokládáno právě Řecko a řecká mytologie je jednou z nejznámějších a nejvíce zobrazovaných mytologií například v různých oblastech kultury, dává smysl, že samotné slovo je spjato s Řeckem.

Smysl a význam tohoto slova se v čase proměňoval. Homér a jeho současníci toto slovo používali a chápali ve významu „historiky“, „příběh“ či „vyprávění“ a slovo mýtus nemuselo značit pravdu. Později, za doby Hérodota, se začalo pro tyto příběhy používat slovo mýthos a jeho význam zněl „fantastické pohádky“, „fiktivní vyprávění“ a „pověsti“. K protikladu ke slovu mýthos za doby Hérodota stálo řecké slovo *logos*, kterým lidé rozuměli „pravdivý příběh“. (Puhvel, 1997, s.11) O čem mytologické příběhy nejčastěji pojednávají? Velmi

často se objevuje téma stvoření světa a postavy v příbězích jsou z převážné míry bohové či hrdinové, kteří se bohům podobají, nicméně nemusí tomu tak být vždy. (Segal, 2004, s. 4) Přečteme-li si některé mytologické příběhy, zjistíme, že jsou bohaté na různé bohy, hrdiny, ale i jiné mytologické bytosti, a kromě stvoření světa obsahují nespočet témat, jako jsou hrdinné výpravy, souboje a různé činy lidí či bohů.

Jako odborný termín se slovo mýtus poprvé objevuje a začíná se používat za doby Platóna. Před jeho dobou se toto slovo používalo ve významu hovorovém, běžném, ne jako odborný termín. Za doby Platóna také vzniká slovo *mythologéma*, ze kterého vzniklo slovo *mythologie*. Toto slovo znamená „vyprávění příběhů“. (Puhvel, 1997, s. 12) Toto chápání slova *mythologia* ve smyslu fiktivních vyprávění o činech a projevech bohů se ustanovilo cca okolo roku 400 př. n. a lidé jej odlišovali od faktických, skutečných popisů událostí, ať už to byly události nadpřirozené či nikoli (Cotterell a Storm, 2017, s. 12). Lze tak usoudit, že lidé pravděpodobně věřili v existenci bohů a jejich projevů v lidském světě, nevěřili však, že mytologické příběhy jsou doslovným převyprávěním pravdy, i když jsou na pravdě založeny a v alespoň malé míře pravdu obsahují.

Různá časová období pojímala mytologii různě. Sofisté chápali mýty jako alegorii, Platón ji chápal spíše z hlediska filosofického či symbolického, Aristoteles jako bajku, křesťané ve středověku ji chápali ve smyslu metaforickém či alegorickém. Zájem o mýtus byl patrný v období renesance, zatímco v době osvícenské tento zájem opadal. (Meletinskij, 2000, s. 3–4) Chápání mytologie se tedy v čase neustále proměňovalo, stejně jako zájem o ni, mytologie není snadno definovatelná, různí lidé ji chápou různě a přikládají jí odlišný význam a smysl.

V současné slovo mytologie označuje soustavu mytických vyprávění a předmětem jejího studia jsou mýty (Puhvel, 1997, s. 12). V současnosti lze rozlišit mnoho druhů mytologií, téměř každý národ lze spojit s nějakou mytologií, která vysvětluje jejich kulturu a svět viděný z pohledu onoho národa, někdy jde o mytologii vytvořenou danou kulturou, jindy mytologií převzatou či alespoň inspirovanou kulturou jinou.

1.2. Chápání mýtu a mytologie

„Mýtus je vyjádření myšlenkových modelů, jejichž prostřednictvím si skupina lidí formuluje sebepoznání a seberealizaci, získává o sobě znalosti a sebedůvěru, vysvětluje příčiny svého bytí, povahu svého okolí a někdy se pokouší i narysovat svůj vlastní osud.“ (Puhvel, 1997, s. 12) Z tohoto můžeme odvodit, že mýtus se tedy vztahuje jednak k tomu,

co existuje vně nás, zároveň se však váže i k naší osobě. Může tak sloužit k vysvětlení a pochopení nás i světa kolem nás, záleží na interpretaci určitého jedince.

Mýtus se vztahuje k minulosti, jeho prostřednictvím je však zároveň ovlivňována i přítomnost a budoucnost. Mytologie je chápána jako něco posvátného, často se mluví o mytologii společně s náboženstvím. (Puhvel, 1997, s. 12) Mytologie většiny kultur mají své příběhy o stvoření a konci světa, lidé v těchto příbězích jsou oddáni Bohu či bohům, kteří ovlivňují a formují jejich životy.

Tím, že se mýtus vztahuje k minulosti, je myšleno, že se mýtus vztahuje k období, kdy vznikal, ke konkrétním aktivitám, situacím a činům (Hatab, 1990, s. 20). Jestliže tedy mýty vznikaly ve vztahu ke konkrétnímu, měly nějaký určitý kontext, který se nyní již může zjišťovat obtížně.

Definovat slova mýtus a mytologie je složité, nicméně ve 20. století se mýtus stal velmi důležitým pro oblasti sociologie, kulturní teorie, filosofie i etnologie (Meletinskij, 2000, s. 18). Mytologie tedy proniká a ovlivňuje mnoho oborů, které z ní mohou čerpat a hledat v ní inspiraci.

Mytologie ve významu náboženském, posvátném, jak byla chápána dříve, je odlišná s mytologií v tom významu, v jakém ji používá moderní západní civilizace, totiž ve významu vědomého používání mýtu jako literárních námětů (Puhvel, 1997, s. 13). Dnes už se mytologické náměty neobjevují pouze v literatuře, ale také filmech, seriálech, hrách či v jiných oblastech, slouží mimo poučení také pro zábavu.

1.3. Jak uchopit mýtus?

Mluvíme-li o mytologii a mýtu, nejčastěji jimi myslíme mýtus ve smyslu nějakého příběhu, nicméně mýtus lze uchopit i v odlišných významech, v širším smyslu — mýtus jako jakési přesvědčení nebo krédo, toto slovo nemusí označovat pouze příběh, vždy se k příběhu samotnému však váže (Segal, 2004, s. 3–4). Ústředními tématy mýtů jsou témata počátku světa, přírody, osudu světa a lidí na světě žijících (Witzel, 2014, s. 6). Po přečtení některých mytologických příběhů zjistíme, že na ně lze nahlížet i jako na jakási pravidla a návod na chování, tyto příběhy často ukazují, jaké chování je morálně správné či nesprávné, podle toho, jak na lidské chování reagují bohové.

Mýty mohou být spojovány s archetypy. Archetypy v mýtech nejsou symbolem pro něco, naopak jsou samy něčím symbolizovány. V každé společnosti pak ti, kteří mýty vytvářejí, ukazují v mýtech určité archetypy, ale jimi vytvořené mýty jsou vlastně jen

pouhými manifestacemi již existujícího mýtického materiálu. Postava Odyssea v řeckých mýtech je například vytvořena jako vyjádření řeckého hrdinství, ale hrdinství samo o sobě vytvořeno nebylo. Lidé nevytvořili koncept hrdinství, ale vytvořili mýty, které vyjadřují hrdinství. (Jung, 1998, s. 16) Významné jsou tedy zřejmě samotné postavy mýtů, zejména jejich chování a charakterové vlastnosti.

Shrnu-li to, pak neexistuje jediná definice pro mytologii a mýtus, různí lidé je definují různě, stejně jako si pod těmito slovy mohou představovat poněkud odlišný význam, většinou však v těchto různých definicích a představách můžeme najít shodné nebo podobné znaky, které mýtus a mytologii charakterizují.

2. Studium mytologie

Způsob, jakým lze mýty studovat, záleží na tom, jestli předmětem studia jsou mýty současné nebo soustava mýtů minulých. Studium minulých mýtů se uskutečňuje historickou disciplínou, tedy studiem písemných pramenů. Mýty současné se pak studují antropologickými výzkumy v terénu. (Puhvel, 1997, s. 13) Jelikož antická (řecká i římská část) mytologie, stejně jako severská mytologie, patří k soustavě mýtů minulých, vhodná pro jejich studium je metoda historická.

Techniky sběru dat, dle kterých je možno mytologii zkoumat, v posledních letech dosáhly pokroku. Dříve se výzkumníci museli spoléhat na kusé a pochybné záznamy z cizích zemí a dávných civilizací, nyní využívají modernější etnografické výzkumy a detailní případové studie, které jim umožňují porozumět kontextu jednotlivých mýtů. (Thompson a Schrempp, 2020, s. 5–6) Je vidět, že metodika se neustále mění, otázkou však je, do jaké míry je pak možné údaje z různých druhů výzkumů porovnávat, aby nedošlo k jejich zkreslení, pokud porovnáme údaje získané odlišnými metodami.

2.1. Metody srovnávání mýtů

Ke srovnávání mýtů lze užít metody:

- A) universální mytologie — vysvětluje shody, případně rozdíly a kontrasty vyplývající z lidských hodnot, z daného prostředí a kulturní úrovně, využívá psychologické modely;
- B) difuzionistické mytologie — mapuje se šíření mýtů a jejich předávání — tato metoda je problematická v tom, že při předávání mýtů často dochází ke ztrátě jejich specifických historických a geografických znaků. (Puhvel, 1997, s. 13)

Předávání mýtů se uplatňuje například právě v antické mytologii, kde se značná část řecké mytologie rozšířila do Říma, například pokud se jedná o významné bohy antické mytologie, Římané a Řekové vyznávali velmi podobné bohy, jejichž charakterové či fyzické vlastnosti se lišily jen velmi málo. I v případě mytologie severské docházelo k šíření a předávání mýtů různým národům a oblastem.

2.2. Teorie určování mýtických prvků

Existují různé teorie, kterých při určování mýtických prvků lze užít:

- A) teorie polygeneze — jedná se o spontánní tvorbu mýtů na různých místech na základě podobnosti v základních rysech;
- B) teorie difúze¹;
- C) teorie monogeneze — mýtické látky rozdílných společností se mapují do minulosti, hledá se společný základ v oblastech jazyka, kultury a společnosti. (Puhvel, 1997, s. 13–14)

Teorie monogeneze by mohla být aplikována právě na antickou mytologii, kde by se hledal a zkoumal společný základ u řecké a římské mytologie.

Teorie polygeneze a difúze jsou samy o sobě teoriemi s omezenou vypovídající hodnotou, při jejich uplatňování dochází ke sklonům k pochybným generalizacím. Při použití teorie monogeneze je potřeba dostatečná šířka a hloubka a dostatek podobných i různorodých jevů, abychom ji mohli označit za vypovídající. (Puhvel, 1997, s. 13–14) Teorie potřebují mýty stejně jako mýty potřebují teorie. Teorie umožňují pochopení mýtu a mýty naopak potvrzují teorie. (Segal, 2004, s. 9)

Pro různé mytologické soustavy se mohou hodit různé teorie či jejich kombinace. Proto je někdy třeba kombinovat teorie, ideálně, pokud to lze, aplikovat více teorií současně, aby nedošlo ke zkresleným závěrům, a brát přitom v potaz historické, geografické, společenské či další podmínky konkrétní mytologické soustavy. Je třeba také poznamenat, že v jedné soustavě mýtů často existuje více různých verzí mýtů vedle sebe, že mýty jedné soustavy se v mnohých oblastech liší či rozcházejí. Jestliže se mýty nejprve předávaly ústně, lidé si je patrně mohli při vzájemném předávání upravovat, odchýlit se od verze, kterou zaslechli, příběhy se tak lišily. Nelze proto říci, že určitá verze mýtů je pravdivá nebo „správná“, různí jedinci pravděpodobně dávali přednost a věřili různým verzím určitého mýtu.

¹ Difúze v souvislosti s mytologií je charakterizována v kapitole 2.1. Metody srovnávání mýtů.

3. Základní charakteristiky a komparace vybraných mytologií s důrazem na motiv světa

3.1. Mytologie řecká

3.1.1. Písemné záznamy

Vznik antické řecké mytologie se datuje k Homérovi a za první písemně zaznamenané dílo řecké mytologie se považuje Homérovo dílo *Illiad*. Základy písemné řecké mytologie tak můžeme datovat do období cca 1000 př. n. l. (Hamilton, 1998, s. 16) Některé zdroje uvádějí spíše období 800-700 př. n. l. Na přelomu 8. a 7. st. př. n. se pak mytologické tvorbě věnoval také řecký básník Hésiodos. (Morales, 2007, s. 118) Napsal básně *Works and Days* a *Theogony*, zvláště ta druhá je celá věnována mytologii a tématu stvoření světa a různým mytologickým božstvům (Hamilton, 1998, s. 16). Okolo 8. či 7. st. př. n. také začaly vznikat *Homérské hymny*, oslavující různé antické bohy či bohyně. Celkem existuje 33 těchto hymnů, za nejvýznamnější je považován poslední z nich, který vznikl v 5. nebo 4. st. př. n. l. v Athénách. V oblasti lyrické poezie je významným autorem básník Pindar, který na konci 6. st. př. n. l. začal sepsávat své *Ódy*, které oslavovaly úspěchy různých řeckých hrdinů z řeckých slavností a festivalů, a do kterých také zakomponoval mytologické prvky. (Hamilton, 1998, s. 16-17) V oblasti dramatické se mytologii věnovali Aeschylus, Sofokles, Euripides či Aristofanes (Woodford, 2002, s. 250–252). Významný antický filosof Platón, který se věnoval i dramatické tvorbě, konkrétně komediím, do těchto děl také zakomponoval mytologické prvky (Hamilton, 1998, s. 17). Platón ovšem mýty zahrnul i do některých svých děl filosofických, například jeho dialogy *Gorgias* a *Faidón* obsahují témata problematiky duše a jejího osudu po smrti a odloučení duše od těla, kde zmiňuje a popisuje podsvětí.

Okolo roku 250 př. n. l. se mytologii věnovali Alexandrijští básníci. Název těchto básníků je odvozen od města Alexandrie v Egyptě, kam se v té době přesunulo centrum řecké literatury do té doby sídlící v Řecku. (Hamilton, 1998, s. 17) Řecký spisovatel Apollodorus, který se věnoval mytologii, je někdy co se týče rozsahu své tvorby přirovnáván k římskému spisovateli Ovidiovi, jeho tvorba je však oproti Ovidiovi monotónní a zaměřená na holá fakta. Neexistují přesné časové údaje o tom, kdy Apollodorus žil, období jeho života se datuje v rozmezí od 1. st. př. n. až do 9. st. n. l. (Hamilton, 1998, s. 18) Období jeho tvorby se často datuje kolem 1. st. n. l. (Morales, 2007, s. 119) Řecký cestovatel Pausanias, autor prvního průvodce na světě, psal o místech, která navštívil, a o mytologii, která se

k těmto místům vázala. Pausanias, žijící ve 2. st. n. l., považoval tyto mytologické příběhy za skutečné události, které se v Řecku odehrály. (Hamilton, 1998, s. 18) Jak bude dále řečeno v souvislosti s písemnými záznamy římské mytologie v kapitole 3.2.2., srovnáme-li řeckou a římskou literární tvorbu, která obsahuje prvky mytologie, Řekové se svým rozsahem a počtem děl tvorbu římskou převyšují, věnovali mytologii více zájmu a prostoru, lze vidět, že mýty a tvorba s nimi spojená byla u antické řecké kultury velmi oblíbená, pronikla do prózy, poezie, komedií i tragédií.

3.1.2. Vyobrazení světa

Řekové si Zemi představovali jako plochou a kulatou, Řecko se pak mělo nacházet uprostřed Země a úplným středem byla podle nich buďto hora Olymp nebo věštírna v Delfách (Bulfinch, 2015, s. 12). Země byla také rozdělena na dvě stejné části, za tento čin byla odpovědná bytost Pontus. Okolo Země protékala řeka Oceanus. (Guerber, 2014, s. 4) Na této řecké víře, co se nachází ve středu světa, můžeme pozorovat jakési centralistické až egoistické smýšlení – ti, kteří tuto mytologii vyznávali, se považovali za střed světa a bohům zvolili za sídlo jeho naprostý střed, nejspíše aby poukázali na to, že bohové mají vždy naprostý přehled o všem, co se na světě děje. Druhá možnost, tedy že ve středu by se měla nacházet věštírna v Delfách, nám zase ukazuje, za jak důležitý Řekové považovali osud a jeho ovlivnitelnost a předpověď.

V antické době lidé považovali svůj život za daný, určený osudem. Lidé věřili, že osud mohou odhalit prostřednictvím věštíren. Věřili také, že je bohové mohou navštívit ve snech a nastínit jim, jak by se měli v určitých situacích zachovat. (Cotterell a Storm, 2017, s. 42) To, jak lidé v antickém Řecku své chování částečně omlouvali bohy, je naznačeno i v díle *Genealogie morálky*.

„Bohové tehdy sloužili k tomu, aby člověka do jisté míry ospravedlnili i ve zlém, sloužili jako příčiny zla — tehdy na sebe nebrali trest, nýbrž — vznešeněji — vinu...“ (Nietzsche, 2002, s. 74) To, že bohové sloužili jako „příčiny zla“, je poněkud nadsazené tvrzení, nicméně z příběhů řecké mytologie vyplývá to, že lidé o svém chování skutečně smýšleli tak, že často jednali z pohnutky nějakého boha, nikoli úplně svobodně a ze své vlastní vůle.

3.1.3. Chápání přírody a přírodních jevů

Fungování přírody a přírodních jevů, jako jsou například západ či východ slunce, zemětřesení, bouřky a déšť, je v řecké mytologii přisuzováno a chápáno jako projevy nálad bohů (Cotterell a Storm, 2017, s. 70). Zemětřesení bylo například přisuzováno bohu Poseidónovi, který je v díle *Theogony* označen jako „ten, kdo otřásá zemí“² (Hesiod, 2009, s. 3). Tyto děje se tedy neuskutečňovaly podle přírodních zákonů, děly se z vůle jednotlivých bohů a lidé je mohli částečně ovlivnit tím, jak se chovali — jestli potěšili či rozhněvali bohy. Mnoho věcí v přírodě mělo boha, který s nimi byl spojován a který tuto část přírody ovládal — Zeus například byl spojen s oblohou a bouřkami, byl jejich strůjcem. (Hamilton, 1998, s. 12)

Nejen bohové, i ostatní mytologické bytosti mohly do přírody zasahovat a byly její součástí. V tomto smyslu lidé uvažovali například o existenci nymf či přírodních duchů. (Cotterell a Storm, 2017, s. 70) Je tedy pravděpodobné, že i když si lidé přírody považovali a byli na ní v mnoha ohledech závislí, respekt měli spíše z bohů či jiných mytologických bytostí, které chod přírody podle jejich chápání uskutečňovaly a zasahovaly do něj, než z přírody samotné jako takové.

3.1.4. Vliv bohů a hrdinů v každodenním životě

Antičtí Řekové věřili, že za založením mnoha jejich měst stáli mytologičtí hrdinové. Spíše než o městech bychom měli mluvit o městském státu, ten se také nazýval polis. Polis byla autonomní a nezávislá jednotka, komunita svobodných obyvatel, otroků a cizinců. (Cotterell a Storm, 2017, s. 86)

Tím, že Řekové založení svých městských států přisuzovali mytologickým hrdinům, tak často obyvatelé různých městských jednotek vážili úctu k jinému hrdinovi, kterému přisuzovali nadlidské, boží schopnosti a vlastnosti. Založení svých městských států vysvětlovali tak, že hrdinové byli poháněni osudem nebo některým z bohů či bohyň, aby určitý městský stát založili, a že to bylo hrdinovým osudem, který mu zvolil bůh. (Cotterell a Storm, 2017, s. 86) Hrdina také nebyl obyčejný člověk, ale potomek „božské rasy“ nebo „polobůh“, jelikož většina hrdinů byla dětmi boha nebo bohyně a lidské ženy nebo muže (Hansen, 2019, s. 9). Způsob, jakým antičtí Řekové vysvětlovali založení svých městských států — statečnými hrdiny, kteří byli vedeni samotnými bohy – ukazuje, jak si svých

² Překlad vlastní. Původní znění: „Poseidon the earth-holder who shakes the earth“ (Hesiod, 2009, s. 3).

městských států vážili a byli na ně hrdí. Vždyť se nejednalo o obyčejné město založeno lidmi, aby měli lidé kde žít, na založení se podíleli samotní bohové a tyto městské státy tak vznikly z jejich vůle, proto je třeba dané bohy uctívat a hrdiny opěvovat a skládat o nich příběhy, aby se na jejich činy nezapomnělo. Můžeme tak vidět, že samotný každodenní život v antickém Řecku ovlivňovala různá božstva či mytologičtí hrdinové, tím, že lidé činy a výtvořiny, které vznikly lidskou rukou, přisuzovali právě jim. Tyto činy či výtvořiny lidé tímto do určité míry povyšovali a přidávali jim tak na významu.

Bohové občas pobývali v městech s lidmi, poskytovali jim ochranu, nicméně měli vlastní domov a sídlo, horu Olymp (Arendtová, 2002, s. 112). V řecké mytologii tedy existovala jakási oddělená sféra, kde na jedné straně stáli bohové a na druhé lidé, nebyli spolu zcela promíseni a nežili pospolu, olympští bohové, i když často s lidmi do styku přicházeli, měli svůj vlastní domov, který lidem nebyl přístupný.

3.1.5. Jak si Řekové představovali své bohy

Řekové v době antické si mytologické postavy vytvořili podle svých představ a hodnot, nepřebírali mytologii jiných národů (Hamilton, 1998, s. 8). To, že bohové a hrdinové řecké mytologie jsou vytvořeny řeckým národem, usnadňuje náhled do jejich myšlení, ukazuje to, jak Řekové v daném období nahlíželi na různé skutečnosti.

Antičtí Řekové v naprosté většině případů nevnímali své bohy jako nadpřirozené bytosti, které by měly žít v metafyzické sféře, zcela oddělené od lidí, mytologie se nepojila s teologií (Armstrong, 2005, s. 5). Řekové své bohy a hrdiny spojovali se skutečnými místy, která znali a navštěvovali. Bohové neexistovali pouze v nějaké imaginární sféře, v místech, která by byla lidem nepřístupná. Théby, Korint, Athény a mnoho dalších míst bylo spojováno s nějakým bohem či hrdinou, bohové i jiné bytosti mohli v těchto místech pobývat či být jejich patrony. (Hamilton, 1998, s. 9-10) Mnoho mýtů obsahuje antropomorfní prvky — bohové jsou v mýtech zobrazováni jako bytosti podobné člověku. Lidé se modlili k bohům, kteří vypadali a chovali se jako lidé a měli lidské vlastnosti, například žárlivost či schopnost cítit nenávisť. (Bierlein, 1994, s. 8) To nám může osvětlit jednak vztah mezi bohy a lidmi, dále pak jejich podobnost s lidskou rasou — bohové si lidí všímali a zajímali se o ně. Lidem návštěva míst spojená s nějakým božstvem či hrdinou asi poskytovala nějaký pocit spojení a blízkosti s bohem, posilovala jejich víru v bohy. Antický svět tak byl jedním provázaným světem lidí a bohů, kteří nebyli od lidí až tak odlišní.

Řecká mytologie v jejím začátku představuje bohy jako bytosti fyzicky podobné lidem, krása bohů však tu lidskou převyšuje. A jelikož Řekové krásu chápali v tom smyslu, že krása je spojena s dobrem, pak bohové podle nich nemohli být zlí, jelikož byli krásní. Řekové považovali bohy za bytosti, jejichž chování sice mohlo být někdy nevypočitatelné, ovšem ne morálně špatné. (Hamilton, 1998, s. 11) To, že krása znamená dobro, je zajímavým náhledem do uvažování tehdejší řecké kultury. Můžeme tak usoudit, že Řekové podle fyzických vlastností a vzhledu osob přisuzovali nejen bohům, ale třeba i lidem, také vlastnosti charakterové, jejich povahu.

S postupem času ovšem přichází změna a vlastnosti bohů v řecké mytologii se začínají lišit. Bohové se stávají stále mocnějšími, jsou na rozdíl od lidí nesmrtelní, pořád jsou fyzicky krásní, ovšem jejich chování k lidem se mění. Přibližně v čase Homéra už příběhy udávají, že bohové se k lidem někdy chovají krutě, tak, jak by se lidé k sobě chovat neměli. Naopak mytologičtí hrdinové jsou popisováni jako bytosti, které se chovají morálně správně. Objevují se také motivy bytostí, které jsou zčásti zvířaty a zčásti mají božský původ — satyrové či kentauři. V příbězích jsou zmínky i o lidských obětech bohům. (Hamilton, 1998, s. 11–12) Lidé si přestávají bohy idealizovat, jejich chování už není dokonalé, krása již nemusí znamenat dobro. Autorita bohů roste. Moc bohů se ovšem s poklesy v chování nezmenšuje, ale naopak se zvyšuje. Moc tak pro Řeky v této fázi již neznamena dobro.

Motiv krásy spojené s dobrem a ošklivosti se zlem však v některých dílech s prvky mytologie přetrvává. Toto myšlení můžeme spatřit například v dialogu *Gorgias*.

V díle je vyřčeno, že krásné věci jsou krásnými proto, že jsou libé, užitečné nebo obojí. A opakem krásných věcí jsou věci ošklivé, tedy nelibé, zlé nebo kombinace obou dohromady. (Platón, 2000, s. 49–50)

3.1.6. Magie

Magie je jednou z oblastí, které Řekové nevěnovali příliš prostoru. Před řeckou kulturu i po ní byla magie silným prvkem ovlivňující životy lidí, víra v magii byla velmi silná. Řekové však magii přílišný význam nepřikládali, lidé žijící mezi nimi neměli dle řeckého myšlení magické schopnosti. Kromě výjimek, jako byly postavy Kirké a Médey, se čarodějky či čarodějové v řecké mytologii neobjevují. (Hamilton, 1998, s. 10) Zvláštní je i to, jak si Řekové na postavách Médey a Kirké magii představovali. Nejednalo se o děsivé, ošklivé bytosti, Médea i Kirké byly spojovány s mládím a krásou (Hamilton, 1998, s. 10).

Působí poněkud zvláště, že Řekové věřili v nespočet bohů a dalších bytostí, ale magii mnoho prostoru nevěnovali, v mýtech je zmíněna spíše okrajově.

Magie však nebyla v mytologii Řeků zcela opomenuta, s magií byla spojována Titánka Hekaté, postava, která obsahovala jakousi dvojznačnost – ve dne byla spojována s farmařením, v noci pak s postavami duchů a čarodějnictvím. Byla spojována jednak s plodností, pak také se smrtí, je obvykle popisována jako postava tří tváří, z Řeků ji pak ctili a obětovali jí zejména obyvatelé Athén. (Cotterell a Storm, 2017, s. 47) Hekaté sice byla Titánka, ne jedna z olympských bohů, nicméně Řekové magii do své mytologie přece jen zahrnuli. Můžeme tedy usoudit, že v řecké mytologii bohové ke svým silám nepoužívali magii (s výjimkou ony zmíněné Hekaté), jejich schopnosti byly jejich přirozenými schopnostmi vázané na to, že jsou bohové, nepotřebovali ke své moci a velkoleposti magii. Bohové byli dostatečně mocní i bez používání magie.

Dále můžeme použití magie nalézt u Médey. Médea pak byla dle pověstí barbarem z Kolchidy a Řekové se domnívali, že magie pocházela z Východu a z něj pronikla do Řecka (Flacelière, 1981, s. 238). Skutečnost, že tato čarodějka, ač člověk, byla pouhou barbarem, v očích Řeků pravděpodobně snižovalo její hodnotu, stejně jako hodnotu magie.

Ani Kirké, další z mála osob řecké mytologie oplývající magickými schopnostmi, nebyla bohyní ani lidskou bytostí. Kirké je „*nymfa s půvabnými copy a také velkou mocí, která umí hovořit lidským hlasem*“³, jejím otcem je Slunce a matkou Perse, dcera Oceánu (Homer, 2015, s. 33). Ač je tedy Kirké popisována jako krásná a mocná, ani zde není s magickými schopnostmi spojován bůh, ale jiná bytost. Z toho můžeme vyvodit, že magické schopnosti si Řekové tehdejší doby nespojovali s bohy, pokud už se magie v jejich mytologických příbězích objevila, pak byla spíše spojena s některou jinou bytostí.

3.1.7. Vztah mytologie k náboženství

I když jsou mytologické příběhy Řeků plné božských bytostí a Řekové v nich popsali nespočet bohů či bohůň, v těchto příbězích nejde o popis řeckého náboženství. Podle moderního chápání mytologie nemá s náboženstvím mnoho společného — mýty pojednávají o přírodě, nikoli o náboženství. Jak svět vznikl, jak na svět přišli bohové a ostatní bytosti, jak jevy v přírodě fungují. (Hamilton, 1998, s. 12) Neznamená to tedy, že pro Řeky to, co bylo spojeno s bohy, spadalo do náboženské oblasti. Bohové byli asi spíše chápáni jako

³ Překlad vlastní. Originální znění: „*the nymph with lovely braids, an awesome power too who can speak with human voice*“ (Homer, 2015, s. 33).

součást přírody, tak jako lidé či zvířata, existovali v lidském světě, na místech, která byla běžně obývána lidmi, ne v nebi nebo nějaké jiné sféře lidem nepřístupné. To je kontrastem ke křesťanství, k pozdějšímu smýšlení o Bohu ve sféře náboženské, která je lidem nepřístupná a Bůh žije ve sféře od člověka oddělené, mimo jeho dosah. V antickém Řecku lidé přemýšleli o bozích tak, že s nimi mohli mít skutečný kontakt, bohové se mohli lidem zjevovat a komunikovat s nimi.

To, že řecká mytologie nepojednává prvotně o náboženství, ovšem neznámá, že by byla zcela bez náboženského prvku. V řecké mytologii jsou obsaženy náboženské prvky, jen nejsou primárním účelem těchto příběhů, náboženství je v nich jaksí upozaděno a do popředí se dostává motiv přírody. (Hamilton, 1998, s. 13) I když náboženství není hlavním smyslem toho, proč si Řekové vytvořili mytologické příběhy a vyprávěli si je mezi sebou, přesto z těchto příběhů můžeme vyčíst, jak se Řekové k náboženství v antické době stavěli. Ukazuje to ta skutečnost, jak velký počet bohů uctívali, jak bohy spojovali s přírodou a jejími projevy, jak bylo uctívání a modlení se k bohům součástí jejich běžného života a pevně se k němu vázalo a objevovalo se v něm velmi často.

3.2. Mytologie římská

3.2.1. Inspirace

Na úvod je třeba poznamenat, že mytologie římská není výtvozem pouze římské kultury. Římská mytologie, zejména pak její postavy bohů, je z velké části inspirována mytologií řeckou. Římská mytologie obsahuje bohy velmi podobné těm z mytologie řecké, mají však jiná jména. (Clayton, 2018b, s. 1) Některé mýty, jako například ten o stvoření světa, Římané převzali z mytologie řecké, jiné mýty, vztahující se k římskému území a přímo jejich kultuře — mýtus o tom, jak vznikl Řím, jak má Řím jednoho dne zaniknout — už pak jsou výtvozem římským, nepřevzatým. Nicméně, u římské mytologie je třeba mít na paměti a snažit se rozlišit, co je výtvozem Římanů a co vytvořily jiné kultury a Římané od nich pouze převzali. Řecká a římská mytologie je nyní už natolik provázána, že někdy se v římských příbězích užívají řecká jména postav, jindy naopak. V díle *Gorgias*, které napsal ne římský, ale řecký autor, je například zmíněn bůh podsvětí pod jménem Plútón.

„*Jak pravil Homér, rozdělili si vládu Zeus, Poseidón a Plútón, když ji dostali od otce.*“ (Platón, 2000, s. 113) Od řeckého autora bychom asi spíše čekali, že tohoto boha nazve jménem Hádes. Jde tedy spíše o preference těch, kteří tyto příběhy vyprávějí, aby si zvolili

buďto řeckou, nebo naopak římskou podobu jména, protože příběhy řecké a římské mytologie jsou si často velmi podobné, některé se liší právě jen jmény postav. U mnoha příběhu sice existuje více verzí, které se od sebe v menších či větších detailech liší, ale tak tomu je i v rámci jedné mytologie — ať už řecké či římské — nejen pokud srovnáváme tyto dvě větve mytologie. To, že se mnohé příběhy od sebe liší, je pravděpodobně způsobeno tím, že při ústním předávání mohlo docházet k odchylkám v těchto příbězích, tímto mohly vznikat různé verze jednoho mýtu.

3.2.2. Písemné záznamy

Počátky psané římské mytologie jsou spojovány s římským spisovatelem a básníkem Ovidiem, který žil za vlády císaře Augusta (Hamilton, 1998, s. 15). Dalším významným římským autorem a básníkem, který psal o mytologii, byl Vergilius (Woodford, 2002, s. 252). Vergilius, stejně jako Ovidius, nevěřil, že by mytologické příběhy byly pravdivé, nicméně obdivoval přírodní prvky, který jsou v mytologii obsaženy. Prvky mytologie můžeme nalézt i u básníků Catulla a Horace, nicméně již ne v takovém rozsahu jako se jí věnovali Ovidius a Vergilius. (Hamilton, 1998, s. 18)

Římští spisovatelé se mytologickým prvkům věnovali nejen v menším rozsahu než spisovatelé řečtí, navíc je na rozdíl od Řeků nepovažovali za příběhy založené na pravdě, na rozdíl od autorů řeckých, kteří věřili v to, co psali (Hamilton, 1998, s. 18). Lze tak vidět nejen rozdíly v rozsahu a velikosti tvorby mezi řeckými a římskými spisovateli, kteří se věnovali tvorbě s mytologickými prvky, ale i rozdíly, jakým mytologické prvky autoři v literatuře vnímali. Možná Římané uvažovali tak, že není třeba, aby mytologii věnovali tolik prostoru a sami ji vytvářeli, když mohli čerpat z mytologií jiných národů, převzít jejich mytologii a jen si ji upravit, případně se soustředit spíše na mytologii Říma než na mytologii vztahující se ke vzniku či chodu zbytku světa.

3.2.3. Podobné a rozdílné prvky s mytologií řeckou

Římská a řecká mytologie jsou si v tolika ohledech natolik podobné, že se tato mytologie často považuje za jednu společnou mytologii a označuje se pod pojmem mytologie antická nebo mytologie klasická. Nicméně existují příběhy a prvky, které tyto dvě kultury v oblasti mytologie odlišují.

Římané se při vytváření mytologie inspirovali jinými kulturami. Největší inspirací byla Římanům mytologie řecká. Řecká mytologie je ve srovnání s tou římskou popisována jako

bohatší, nápaditější a více do detailu propracovaná. (Clayton, 2018b, s. 8) Římané se však neinspirovali pouze mytologií řeckou, převzali do své mytologie také prvky etruské kultury (Puhvel, 2015, s. 174). Je pak poněkud zavádějící mluvit o jejich mytologii jako o mytologii „římské“, je to spíše mytologie složená z více kulturních systémů. Při posuzování o tom, jak Řekové a Římané vnímali svět, tak vycházíme právě z těch prvků, které si Římané z řecké mytologie upravili a změnili, a naopak v čem se Římané s Řeky shodovali, na které mytologické prvky nahlíželi stejným pohledem, v čem spolu souhlasili, a které mytologické prvky proto zachovali v nezměněné podobě. Nicméně není pravdou, že by římská mytologie byla shodná s mytologií řeckou, jsou mezi nimi odlišnosti vyjadřující řecké a římské myšlení, tyto rozdíly je pak žádoucí zkoumat, snažíme-li se získat nějaký náhled na římské myšlení, na uvažování antické římské kultury.

Římané spojovali svá města s hrdiny, které znali z mytologie, což však nebylo neobvyklé ani pro Řeky. Těmito hrdiny byli například Perseus, Jáson či Herakles. Římané pravděpodobně dle své mytologie věřili, že jsou potomky bohů, protože zakladatel Říma, hrdina Aeneas, byl podle pověsti synem samotné bohyně Venuše. (Morales, 2007, s. 10) Římané měli ve srovnání s národem řeckým silnější vztah k magii. Magie se v řecké mytologii objevovala ve velmi malé míře, v mytologii římské je obsažena ve větším rozsahu. (Hamilton, 1998, s. 10) V římské mytologii se objevují také postavy duchů či přízraků, jedním z nich je například duch Adeona, který měl za úkol dohlížet na děti od období, kdy se naučily chodit (Bane, 2016b, s. 15.) Tedy nejenže postavy duchů a přízraků v římské mytologii existovaly, zajímavé je také to, jak na ně bylo nahlíženo — ne v kontextu negativním, ne jako možná hrozba, jejich spojitost s dětmi a jejich ochranou by spíše ukazovala na postavy kladné.

Rozdíl mezi řeckou a římskou mytologií je v tom, jak moc bohové přicházeli do kontaktu a byli promíseni s lidmi. Římská mytologie líčí, že bohové žijí s lidmi ve městě, je to jejich domov stejně jako domov lidí. Řečtí bohové však měli svůj vlastní domov, horu Olymp, kam lidé nemohli, i když řečtí bohové navštěvovali i lidská města a měli kontakt se smrtelníky. (Arendtová, 2002, s. 112) Vidíme tedy, že v římské mytologii byli bohové s lidmi v mnohem větším kontaktu, měli společný domov, byli s lidmi více promíseni a v užším styku. Neměli své vlastní vyhrazené sídlo, které by je vymezovalo od smrtelných lidí.

Řekové i Římané si bohy představovali jako osoby, které si pojmenovali, a uvažovali o nich jako o postavách, které se vzhledem podobaly lidem (Coulanges, 1998, s. 30). V tomto si tyto dva národy byly podobné, a i když existoval rozdíl mezi tím, kde řečtí a římské bohové

žili a jak moc byli v kontaktu s lidmi, představy o bozích a jejich podobách byly v těchto dvou mytologiích velmi podobné.

3.3. Mytologie severská

Mytologie severská se neváže k jednomu území či národu, jak je tomu v případě mytologie řecké a římské.

Severská mytologie se šířila a putovala po jednotlivých státech, tak jako putovali ti, kteří za jejím šířením stáli. Lidé vyznávající severskou mytologii se dělili do dvou proudů: lidé mající germánské předky a lidé, kteří mají předky slovanské. Germánský proud zahrnuje obyvatele Německa, Nizozemí, Dánska, Švédska, Norska, Islandu a Anglie. Slovanský proud zahrnuje obyvatele Ruska, Srbska, Chorvatska, Bulharska, Rumunska, Slovenska a Polska. (Cotterell a Storm, 2017, s. 176) Tato mytologie tedy ovlivnila značné množství států, rozsáhlá území a odlišné kultury.

3.3.1. Slovanský proud

O slovanských bozích nemáme moc dochovaných informací, většinou se jedná spíše o jména bohů než o celistvé příběhy. Navíc do této mytologie zasáhlo křesťanství. (Cotterell a Storm, 2017, s. 176) Nelze proto spoléhat na úplnou pravdivost a přesnost těchto dochovaných informací, jelikož do nich již na mnoha místech mohou být promítnuty myšlenky a vlivy jiných náboženství, a severské mýty, které se nám dochovaly, již nemusí být těmi původními, v těch podobách, jak je vytvořily kultury, ke kterým se tyto mýty původně vztahovaly.

V Rusku došlo v roce 989 n. l. ke konverzi tehdejšího panovníka Vladimíra od pohanské víry k víře křesťanské, přesněji řečeno ortodoxní. V oblasti Balkánu, kde panovala víra ve slovanské bohy, došlo také s postupem času ke konverzi na ortodoxní křesťanství, navíc se zde ale chvíli uplatňovalo i islámské náboženství. (Cotterell a Storm, 2017, s. 176) U zemí, kde se takto vystřídalo či souběžně platilo několik druhů odlišných vír, je pak složité jednotlivé mytologické prvky zařadit, protože se v mytologii těchto zemí promítalo více druhů náboženství a nedá se vždy přesně určit, které náboženství určitý prvek mytologie vytvořilo či ovlivnilo. Nevíme, jestli Slované opravdu uctívali a představovali si je v takové podobě, v jaké jsou nám známi teď. V tomto ohledu je to s mytologií řeckou jednodušší, ta

nebyla natolik ovlivněna jinými kulturami a byla zaznamenána přímo řeckým národem. Náhled na jejich myšlení o bozích a světě je proto jednodušší zjistit a popsat, i když jejich mytologie je starší než ta severská. Podobně i římská mytologie, ač ovlivněna jinými kulturami, byla v částech, které vymyslel národ římský, zaznamenána přímo jím, a podaří-li se vystopovat a oddělit vlivy cizích kultur od římských, dostaneme náhled na myšlení římského národa. Se severskou mytologií je to ale v tomto ohledu složitější, zasáhla rozlehlejší území a během času putovala po jednotlivých státech a mísila se s dalšími mytologiemi a náboženstvími, které ji ovlivňovaly.

3.3.2. Germánský proud

Z Německa, místa svého vzniku, se bohové z Asgardu šířili na území Skandinávie, Skotska, Irska, Orknejské ostrovy a na sever Anglie. O šíření této mytologie se zasloužili Vikingové. (Gaiman, 2017, s. 12–13)

Severské mýty se tak rozšířily na mnohem rozsáhlejší území než mytologie antická a vliv na jejich formování měl větší počet států. Nelze však přesně rozeznat, kterou část severské mytologie ovlivnilo jaké území, a stejně jako je tomu u mytologie řecké a římské, a pravděpodobně u asi každé mytologie na světě, i v severské mytologii existuje v některých příbězích několik odlišných verzí, a nemůžeme pouze jednu z verzí označovat za správnou, správné mohou být všechny.

V této práci se zaměřím především na germánský proud, protože slovanský proud považuji z hlediska záměru mé práce za proud, který se váže spíše k mytologii slovanské.

3.3.3. Problémy spojené s písemným zaznamenáním a druhy záznamů

Severská mytologie je zaznamenána v různých formách — v próze i poezii, lidových pověstech převyprávěních. Jsou to však jen střípky, značná část této mytologie se pravděpodobně nedochovala, navíc byla písemně zaznamenávána až v době, kdy křesťanství začalo nahrazovat severské bohy. (Gaiman, 2017, s. 13–14) Mohly se tak ztratit významné části této mytologie, které by vrhaly jiné světlo na ty příběhy a záznamy, které se písemně dochovaly, a pravděpodobně tak chybí spousta důležitých příběhů a informací, které by nám pomohly lépe objasnit myšlení těch, kteří bohy a hrdiny této mytologie uctívali a věřili na svět tak, jak jej severská mytologie popisovala.

Ze severské mytologie často známe pouze jména bohů a střípky příběhů, ne celé mýty, jelikož se v úplné podobě nedochovaly. Známe tak jména bohů, jejich schopnosti a

vlastnosti, ne však už ucelené mýty a příběhy. (Gaiman, 2017, s. 14) Z mytologie řecké a římské se dochovalo více uceleného materiálu, ne pouze jména a charakteristiky bohů či bohyň, ale také celé příběhy.

Dva prameny, které je třeba v souvislosti se severskou mytologií zmínit, jsou *Edda* a *Skaldská poezie*. *Edda* čítá 35 básní a člení se na *Poetickou — Starší Edda*, jejíž autor není s jistotou doložen, autorství se však připisuje Saemundovi Moudrému, žijícímu ve 12. st., a *Prozaickou — Mladší Edda*, jejímž autorem je Snorri Sturluson, který žil asi 100 let po Saemundovi Moudém. *Starší Edda* se dochovala v islandském rukopisu *Codex Regius*, který vznikl ve 13. st. Mají tedy odlišného autora, doba jejich vzniku není přesně známa, písemně však *Starší Edda* byla zaznamenána pravděpodobně někdy během 13. st. *Skaldská poezie* se pak začala tvořit a ústně předávat pravděpodobně od poloviny 9. st, vyznačuje se složitým a komplikovaným veršem, který zároveň umožňuje potvrdit věrohodnost pramenu. Všechny tyto prameny jsou zdrojem pro severskou mytologii, vyprávějí o bozích, hrdinech a nejrůznějších skutečnostech. (Lindow, 2002, s. 12–16)

3.3.4. Druhy bohů

Bohové v severské mytologii, stejně jako v mytologii řecké a římské, mají svou určitou hierarchii, kde jistí bohové jsou silnější, váženější a nadřazenější bohům jiným.

Severská mytologie však rozlišuje i dvě hlavní větve bohů, které sice žijí současně vedle sebe, zároveň však mezi nimi ale panuje určitá konkurence. Tyto dvě větve se nazývají Vanir a Aesir. (Gaiman, 2017, s. 13)

Bohové Aesir

Jedná se o mladší větev bohů, tito bohové pobývají ve světě zvaném Asgard (Gaiman, 2017, s. 291). V Asgardu pravděpodobně pobývalo 12 bohů (Davidson, 1965, s. 28). Pokud toto číslo srovnáme s bohy v mytologii antické, dojdeme ke stejnému počtu. Na Olympu pobývalo 12 bohů (Hamilton, 1998, s. 22). Zde si tak můžeme všimnout shody mezi antickou a severskou mytologií.

Bohů z větve Aesir je více než bohů z větve Vanir, rod Aesir také zahrnuje ty bohy, kteří jsou v severské mytologii považováni za bohy nejvýznamnější: Ódin a jeho synové Thor a Baldr a bůh Loki (Simek, 2008, s. 3). Ódin sám je nejvyšším bohem a vládcem, ovládá runy a magii, je spojován s poezií, své vědomosti nabyt tím způsobem, že se oběsil a po devět dní a nocí visel na stromě Yggdrasil (Lecouteux, 2016, s. 6–7). S poezií je spojen i bůh Apollón

(Burrows, 1973, s. 450). Opět něco, co spojuje severskou a antickou mytologii. Poezie tedy byla asi pro kultury vyznávající obě tyto mytologie něčím významným a váženým, pokud to bylo umění, které si zasloužilo svého boha. Srovnáme-li božstva v severské a antické mytologii, Ódin by stál na úrovni řeckého boha Dia či jeho římské podoby, boha Jupitera, kteří jsou taktéž v těchto mytologiích považováni za nejvyšší bohy, kteří vládou ostatním obyvatelům světa.

Bohové Vanir

Starší ze dvou větví bohů, jedná se o bohy přírodní, jsou popisováni jako mírumilovnější a méně chtiví války než bohové Aesir. Někteří z nich žijí ve světě Asgard s bohy Aesir. (Gaiman, 2017, s. 13) Jedná se o bohy spojovány s plodností, zatímco bohové Aesir jsou spojováni s válkou a vládou (Simek, 2008, s. 3). Asi nejvýznamnějšími bohy větve Vanir jsou bohyně Freya a bůh Frey, kteří jsou spojováni s plodností, mírem, láskou či zemědělstvím (Lecouteux, 2016, s. 10).

Toto je prvek, který severskou mytologii odlišuje od mytologie řecké a římské. Ani v řecké, ani v římské mytologii nejsou bohové rozděleni na mírumilovné bohy přírody a bohy druhého typu – agresivnější, více chtivé války, ty, jejichž síly nesouvisí s přírodou. V mytologii klasické existuje odlišný konstrukt – bohové mohou být zároveň bohy přírody a zároveň vládnout a být autoritativní, nejsou mírumilovní jen proto, že mají určitou spojitost s přírodou.

Je pravděpodobné, že určité skupiny lidí vyznávaly bohy Vanir a jiné bohy Aesir, lidé nemuseli zároveň uctívat obě skupiny, mohli je oddělovat. Také je možné, že lidé vyznávající bohy Aesir napadali území, na kterých žili lidé vyznávající bohy Vanir, a že tyto odlišně přemýšlející skupiny mezi sebou uzavíraly mír a žily společně. (Gaiman, 2017, s. 13) Zde se jedná o jakési rozdělení severské mytologie na „mírumilovnou“ a „válečnou“, taktéž něco, co řecká ani římská mytologie neznala. Antická mytologie v tomto ohledu působí mnohem uceleněji, i když také znala jak bohy spojené s válkou, tak bohy spojené s přírodou, neexistuje však žádné striktní rozdělení na jedny a druhé.

3.3.5. Ragnarok

V severské mytologii existuje důležitý termín: Ragnarok, zvaný taktéž „soumrak bohů“⁴. Jedná se o konec světa a bohů, jejich zánik. Severská mytologie předpovídá, že svět

⁴ Překlad vlastní. Původní znění: „the twilight of the gods“ (Gaiman, 2017, s. 12).

ani bohové nebudou trvat věčně. Konec světa je nevyhnutelný, neexistuje však žádné datum nebo přesný časový údaj. (Gaiman, 2017, s. 12) Existují však ale znamení toho, že se Ragnarok blíží. Jedním z nich je *Fimbulwinter*, neustávající zima, která značí, že se konec světa blíží. (Gaiman, 2017, s. 286) K zániku světa dojde po bitvě, ve které budou bojovat bohové s ledovými obry a budou umírat. Po tomto zániku ale bude existovat znovuzrození, svět se znovu utvoří. (Gaiman, 2017, s. 12)

Na tomto konceptu můžeme vidět, že v severské mytologii nejsou ani bohové všemocní, neporazitelní a nesmrtelní. I bohové mohou zemřít a svět může zaniknout. Zároveň ale ani v mytologii severské se neuvažuje o tom, že po konci světa již nic nenásleduje. Významný je i způsob, jakým má dojít ke konci světa. Nejedná se o žádnou rychlou a náhlou událost, ani přírodní katastrofu, jako tomu je v případě mytologie antické, pro tuto nešťastnou událost byla lidmi, kteří severskou mytologii utvářeli, zvolena bitva. Severská mytologie je velmi naplněna válčením, bitvami a boji, takže je jen příhodné, že bitva má proběhnout i před zánikem světa a že bohové jsou nuceni bojovat až do samého konce. Ragnarok bude dále osvětlen v kapitole o zániku světa.

3.3.6. Příroda a bytosti severské mytologie

Příroda v severské mytologii byla obývána přírodními silami a mytologickými bytostmi, které si lidé spojovali s různými přírodními jevy, například s ohněm či sněhem, některé bytosti byly považovány za hodné a mírumilovné, jiné za hrozné a nebezpečné. Pod těmito bytostmi si můžeme představit například obry, trpaslíky, elfy či bytost zvanou *landvaettir*, bytost spojovanou se zemí, která má za úkol strážit bohatství země. (Cotterell a Storm, 2017, s. 188) Severská mytologie je velmi bohatá na různé mytologické bytosti a postavy, obsahuje mnoho druhů těchto bytostí, které řecká ani římská mytologie nezná. Jsou to často bytosti, které velmi silně ovlivnily literaturu či filmovou a seriálovou tvorbu, podobně jako bytosti patřící do antické mytologie.

3.3.7. Vikingové

Vikingové byly osoby často spojovány s bojem, důležitá pro ně byla sláva a čest, neměli strach ze smrti, ale spíše z toho, jakým způsobem umřou, protože umřít v boji bylo považováno za čest a zajišťovalo čestný posmrtný život s poctami a ostatními bojovníky; způsob života i smrti rozhodoval o tom, jak bude vypadat posmrtný život. Jejich mytologie a náboženství tak odráží jejich životní postoj – boj je vítán, jedná se o něco čestného a

správného, rozhoduje o tom, jak bude prožít posmrtný život. Člověk se zaslouhuje o to, jak bude jeho život po smrti vypadat svými činy a konáním. (Cotterell a Storm, 2017, s. 206) To, jak Vikingové nahlíželi na boj, se odráží v severské mytologii a je to jejím jedinečným prvkem, protože jaksi oslavuje boj a ukazuje jej jako správný postoj v životě člověka.

Je však pravdou, že ačkoli obecně panuje názor, že Vikingové byli barbarští válečníci, většina z nich se věnovala primárně farmaření nebo rybolovu (Aumont, 2018, s. 3). Období Vikingů bylo také obdobím rozkvětu kultury, náboženství a politických úspěchů (Winroth, 2016, s. 10). Tedy i když jsou Vikingové často spojováni s válčením a barbarským, násilným způsobem života, jejich život a doba vikingská byla mnohem různorodější a nemůžeme Vikingy a vikingské období spojovat pouze s násilím a bojem, ačkoli podle severské mytologie, která motivy násilí a válčení má zastoupené v hojně míře, by se tomu tak mohlo zdát.

S bojem souvisí také důležité ženské postavy této mytologie – valkýry. Valkýry jsou ženy, které vybral samotný bůh Ódinem, jejich úkolem je vyhledávat osoby, které umřou čestně v boji, a doprovodit je do Valhally, kde budou po smrti pobývat se svými druhy a bohem Ódinem. Náplní života těchto osob ve Valhalle je přes den se trénovat v boji; ti, kteří v boji padnou, jsou oživeni, aby se všichni společně mohli večer účastnit hodování. (Davidson, 1965, s. 28) To, že valkýry jsou ženské postavy, nám ukazuje, jak tyto kultury smýšlely o mužské a ženské pozici. Valkýry působí jako vážené postavy, to, že tento úkol byl přidělen ženám, nikoli mužům, ukazuje, že ženy nebyly v severské mytologii upozaděny, ženská pozice byla pravděpodobně na jiné úrovni než v mytologii řecké či římské. Nicméně i v antické mytologii jsou zobrazeny ženy, které nezastávaly typicky ženskou roli, což můžeme vidět na postavách Amazonek.

Amazonky byly ženy válečnice, které měly svou královnu a během Trojské války, nikoli však výlučně během ní, bojovaly proti Řekům. Mladých chlapců se Amazonky zbavovaly, jejich dívky si dle těchto mýtů uřezávaly pravá ňadra, aby mohly lépe střílet z luku. (Leeming, 2009b, s. 14) Některé zdroje uvádějí, že rodiče Amazonek jsou bůh Áres a bohyně Artemis (Coleman, 2015, s. 14). Amazonky byly spojenkyně obyvatel Tróje, nebály se postavit takovým hrdinům, jako byl Herakles či Theseus, kvůli mstě zaútočily na řecký městský stát Athény (Woodford, 2002, s. 239). To je velké odchýlení od křehkých, poslušných, typicky ženských rolí, jaké bychom asi předpokládali, že by měly ženy v této mytologii zastávat. Na stranu druhou však, Amazonky tak byly vylíčeny asi proto, že je Řekové považovali za barbarky, své vlastní ženy takto v příbězích nepopisovali. Pokud na

ně bylo nahlíženo jako na dcery bohů, také se na ně asi aplikovala jiná pravidla, zvláště pokud by jejich otcem měl být bůh války.

3.3.8. Magie

Severská mytologie znala magii, jednalo o vzácné a jedinečné umění, nemohl ji provozovat každý, magii používal bůh Ódin a několik bohů větve Vanir, dále pak trpaslíci, mohli ji provozovat i lidé, jednalo se však o několik málo jedinců a většinou to byly ženy. Umění magie také často doprovázela nějaká oběť, dokonce ani bůh Ódin nezískal magické schopnosti zadarmo a snadno, bylo potřeba pro to vykonat oběť – Ódin se proto, aby se naučil magii, oběsil a byl znovuzrozen. (Cotterell a Storm, 2017, s. 222) Shodným prvkem s mytologií řeckou je pak to, že i zde je magie spojována spíše se ženami než s muži, alespoň co se lidí týče. Můžeme tak usoudit, že zatímco muž byl považován za bytost přirozenou, žena byla bytostí jaksi zvláštní, s nadpřirozenými silami. Nejen řecká a severská mytologie, i období středověku vyobrazuje osoby s magickými schopnostmi častěji jako ženy než jako muže. V severské mytologii magie nemá negativní kontext, jedná se o privilegium a vážené umění, nikoli o činnost, na kterou by bylo pohlíženo s odporem či strachem.

4. Mýty o stvoření světa

Způsoby stvoření světa

Existují různé typy toho, jak byl svět stvořen, lišící se u jednotlivých mytologií.

Základními typy jsou:

- typ *ex nihilo* — stvoření světa z ničeho;
- typ *Chaos* — stvoření světa z nějakého stavu, který samotnému světu předcházel, sestávajícího z primitivních prvků či objektů;
- typ *World Parents* — vznik světa od dvou rodičů, jejich spojení, rozdělení, oddělení, obětování či rozdělení jejich samotných těl na kusy;
- typ *emergence* — vznik světa z propasti, která se na světě objevila;
- typ *earth-diver* — vznik světa z pradávných vod, které světu předcházely;

Tyto jednotlivé typy se mohou v mýtech různě kombinovat a doplňovat a vytvářet různé verze a variace příběhů o stvoření světa. (Leeming, 2009a, s. 1–2)

Budeme-li hovořit o vzniku světa v řecké a římské mytologii, zařadila bych je pod typ druhý — vznik světa z *Chaosu*, vznik světa v mytologii severské pak pod typ *emergence*, který však doplňuje i typ *earth-diver* a *World Parents*.

4.1. Řecký mýtus o stvoření světa

4.1.1. Chaos

Řekové nepovažovali své bohy za tvůrce světa. Naopak, bohové se zrodili až poté, co byl svět již stvořen. Bohové nebyli ani prvními bytostmi na světě, alespoň ne ti bohové, které Řekové vyznávali. Před těmito bohy na zemi existovali ještě jejich rodiče — Titáni — a také bytosti, ze kterých se Titáni zrodili. (Hamilton, 1998, s. 21) Na úplné začátku dle Řeků existoval pouze Chaos (Clayton, 2017, s. 12). Chaos se v tomto kontextu udává s velkým počátečním písmenem, jako vlastní jméno, Řekové jím tak asi neoznačovali chaos v tom smyslu, jak jej používáme dnes, ve smyslu zmatku a neuspořádanosti, nýbrž tímto nejspíše Chaosem mysleli jakousi entitu, ne nutně boha, ale nějakou prvotní bytost.

Z tohoto Chaosu se posléze zrodila Gaia — Země, Tartaros — Podzemí, Eros — Touha, Erebus — Temnota a Nyx — Noc (Day, 2007, s. 9–10). Eros je v některých verzích příběhů řecké mytologie považován za syna bohyně lásky Afrodité, ne za božstvo, které se zrodilo z Chaosu (Phillips, 2015, s. 17). Záleží tak asi na interpretovi, obě verze mohou být správné. Tyto první bytosti jsou už jakási božstva, nicméně jsou to odlišná božstva od olympských bohů. Jsou to spíše jakési entity představující části světa.

Gaia pokračovala v procesu zrození, z ní samotné se zrodil Uranus (Obloha) a Pontus (Moře). (Day, 2007, s. 10) Dále zrodila bytost jménem Ourea, která představovala hory. Takže vznikla jakási základní struktura planety Země, alespoň v té podobě, v jaké si ji tehdejší řecký národ představoval. (Phillips, 2015, s. 18–19) Lze si povšimnout, že ke zrození těchto bytostí nebo božstev stačila jedna jediná bytost, nebyla potřeba žádná bytost opačného pohlaví.

V dalším procesu však se však Gaia spojila se svým synem, Uranem, se kterým postupně počala 12 Titánů, 3 Kyklopy a 3 Hekatoncheiry (Clayton, 2017, s. 12). Titáni jsou označováni jako první generace bohů, druhá generace pak představuje bohy olympské (Day, 2007, s. 11). Zde už je proces zrození těchto bytostí odlišný, tyto postavy vznikly ze spojení dvou bytostí. Objevuje se zde motiv incestu, který se v řecké mytologii opakuje. Skutečnost, že Gaia počala tyto bytosti se svým synem, asi pro tehdejší řecké myšlení neznal nic problematického, alespoň co se bohů a nadpřirozených bytostí týká.

Kyklopové jsou popisováni jako bytosti velkého vzrůstu s jediným okem uprostřed čela. Hekatoncheirové jsou také obrovské bytosti, s velkou silou, mají sto rukou a padesát hlav. Tyto bytosti jejich otec Uranus uvěznil pro jejich vzhled a sílu v Tartaru. (Clayton, 2017, s. 12) Tartaros tedy Řekové asi chápali jednak jako bytost, božstvo, a jednak jako místo hluboko pod zemí. Tato prvotní božstva tedy jsou odlišná od pozdějších olympských bohů, olympští bohové jsou bytosti, nejsou chápáni v tom abstraktním slova smyslu jako místa a části přírody a světa.

V dalším kroku došlo ke zrození dalších bytostí na světě. Bytosti Erebus a Nyx společně zplodily boha světla jménem Aether a bohyni Hemeru, která představovala den. Někteří Titáni pojali za manželky své sestry nebo neteře a došlo ke vzniku druhé generace Titánů, zrodily se také bytosti v řecké mytologii představující Slunce, Rozbřesk a Měsíc. (Clayton, 2017, s. 12) Opět, na počátku světa se bytosti a bohové rodili převážně z incestních vztahů, vidíme zde vztahy matka — syn, sestra — bratr, neteř a strýc.

Gaia, bohyně představující zemi, se rozhodla potrestat Urana a osvobodit bytosti vězněné v Tartaru. Pomstu ale vykonal její nejmladší syn, Titán Kronos, který pomocí srpů Urana přemohl a svého otce vykastroval. Z Uranovy tekoucí krve se zrodili obři, Fúrie a Meliae. Z jeho genitálií po dopadu do oceánu vznikla pěna a z ní se zrodila bohyně Afrodité Urania, bohyně spirituální lásky. (Clayton, 2017, s. 13) Zde opět dochází ke zcela novému druhu zrození — nejde o zrození přímo ze sebe samého, ani o zrození ve smyslu spojení muže a ženy, spíše o jakési oddělení či rozdělení jedné osoby.

Bohové se zrodili z bytostí zvaných Titáni, kteří jsou také známí pod názvem starší bohové. Titáni byli před bohy na světě svrchovanými bytostmi, silnými a mocnými. To se změnilo až v okamžiku, kdy bůh Zeus svrhl vládce Titánů, Krona, z jeho pozice a převzal vládu on. (Hamilton, 1998, s. 21–22) Titánů bylo celkem dvanáct — 6 žen a 6 mužů. Jejich jména zněla: Kronos, Okeanos, Tethys, Rhea, Hyperion, Theia, Cruis, Themis, Coeus, Mnemosyne, Iapetus a Phoebe (Fry, 2019, s. 22). Přičemž nejvíce známý je pravděpodobně právě Kronos, u kterého lze opět vidět spor mezi otcem a jeho synem. Motiv sporu mezi rodiči a dětmi se v řecké mytologii opakuje. Bohové svou vládu nezískali zadarmo, nebyli k vládě určeni přirozeně, jen proto, že by byli bohy, museli si svou pozici vybojovat násilím, a to dokonce tak, že se museli postavit svým rodičům. Řekové tento spor mezi dětmi a rodiči nevnímali negativně, šlo o jakýsi spor mezi „dobrem“ a „zlem“. Bohové — „ti dobří“ — měli porazit a svrhnout své rodiče, kteří byli „ti zlí“, a nastolit spravedlivou vládu na zemi.

Stejně tak je pro smýšlení moderního člověka zajímavý vztah, z něhož se olympští bohové zrodili. Rodiče olympských bohů byli Titán Kronos a Titánka Rhea, jednalo se o

bratra a sestru (Slušný, 2007, s. 12). Jednalo se o vztah incestní, který také není v řecké mytologii ojedinelý. To, že se Řekové do své mytologie běžně zahrnovali incestní vztahy ukazuje, jak bylo na incest pohlíženo. Řekové jej ve své mytologii nepovažovali za tabu či za něco zvláštního a opovrhujícího, vždyť z incestu se zrodili jejich bohové, vládci jejich světa.

V řecké mytologii existuje dvanáct olympských bohů (Hamilton, 1998, s. 22). Dvanáct bylo i jejich předchůdců, Titánů (Fry, 2019, s. 22). Zde můžeme vidět jakousi symetrii a důraz na čísla, tento počet nebyl vybrán náhodně, Řekové se při vynalézání své mytologie zaměřovali i na takové prvky, jako byl počet bohů, jejich předchůdců, a počet mužů a žen mezi jednotlivými sourozenci.

Uranus byl sesazen, Kykloповé a Hekatoncheirové osvobozeni z Tartaru, novým vládcem se stává Titán Kronos. Ten však nechal své sourozence opět uvěznit v Tartaru, aby jeho vláda nebyla ohrožena. Období Kronovy vlády se nazývá Zlatým věkem, jedná se o věk, kdy vznikli první lidé, zrození z bytostí zvaných Meliae. První lidé se lišili od lidí, jak je známe dnes, žili po tisíce let a trávili čas mezi bohy. (Clayton, 2017, s. 13) Vznik člověka není v řecké mytologie nějak důležitou a významnou událostí, jedná se jednoduše o zrození dalšího druhu bytostí na světě. Ještě ani nejde o obyčejného člověka, spíše o nějakého jeho dokonalejšího předka. Řecká mytologie vypráví o zrození člověka stejně jako o zrození Fúrií nebo bytostí Meliae, ze kterých se první lidé zrodili. Člověk je prostě jen jedna z bytostí, nijak významně nepřevyšuje ostatní bytosti na světě, naopak lidé i jejich osud jsou do značné míry podřízeni bohům.

4.1.2. Vznik olympských bohů

Matkou a otcem bohů, které řadíme mezi bohy olympské, byl vládce Titánů Kronos a jeho sestra Rhea. Těm se postupně narodilo 6 dětí — bohové Hádes, Poseidón, Zeus a bohyně Hestia, Démétér a Héra. (Clayton, 2017, s. 14) Opět vidíme hru a symboliku čísel – tedy narození šesti bohů, tři z nich muži a tři ženy, stejně jako byli tři Kykloповé, tři Hekatoncheirové, u počtu Titánů bylo také dbáno na symboliku čísel, kdy šesti mužům odpovídá šest žen. Dokonce i počty těchto bytostí měli Řekové v době, kdy se jejich mytologie formovala, důkladně promyšlené.

Kronos nechtěl být sesazen svými dětmi, jak se stalo u jeho otce, proto své děti hned po narození spolknul a ony přežívaly uvnitř něj. Při narození jeho posledního dítěte, boha Dia, se ale Rhea rozhodla Krona přelstít, syna tajně porodila na ostrově Kréta, kde jej ukryla a

Kronovi předložila místo něj kámen, který Kronos spolknul. (Clayton, 2017, s. 14) Můžeme vidět, jak se určité motivy v řecké mytologii opakují, časté jsou motivy sporu mezi rodiči a dětmi, mezi sourozenci, postavení se proti svému příbuznému s úmyslem převzetí moci či nastolení spravedlnosti.

Zeus byl krmen nektarem a ambrosií, tuto potravu čerpal z rohů kozy jménem Amaltheia (d'Aulaire a d'Aulaire, 1992, s. 16). Některé zdroje uvádějí, že by Amaltheia mohla být buďto koza, nebo nymfa (Leeming, 2009b, s. 13). Podobný motiv můžeme nalézt i v mytologii severské. V ní byla jednou z prvních bytostí kráva Audhumla, jejíž mléko mělo zajišťovat potravu (Gaiman, 2017, st. 31; Lecoutex, 2016, s. 6). V obou těchto mytologiích tedy můžeme najít podobný koncept, kdy potravu pro důležité mytologické postavy při vzniku světa zajišťuje hospodářské zvíře, tento koncept se lehce odlišuje tím, že v severské mytologii je tím zvířetem kráva, v řecké mytologii je to koza. Více o zobrazení a významu zvířat v antické a severské mytologii bude řečeno v příběhu o stvoření světa v severské mytologii.

Ambrosie je pokrm bohů, který jim zaručuje věčné mládí⁵ (Coleman, 2015, s. 14). Motiv ambrosie je zajímavou myšlenkou – ukazuje, že řeční bohové potřebovali ke svému věčnému mládí nějaký prostředek, věčné mládí nebylo jejich podstatou, kterou měli danou od narození, potřebovali k tomu nějaký prostředek. To do určité míry snižuje jejich moc, jelikož bohové nejsou navždy mladí přirozeně, jsou věčně mladí kvůli užívání ambrosie.

V dospělosti Zeus přijal za svou manželku Titánku Metis, která mu prozradila, jak osvobodit své sourozence. Zeus lstí a s pomocí Metis pronikl do Kronova paláce a stal se jeho sluhou. Jeho úmyslem bylo osvobodit své sourozence, podstrčil proto Kronovi nápoj, který způsobil, že své děti vyzvrátil. (Clayton, 2017, s. 15) Syn tedy ošálil a postavil se proti vlastnímu otci s úmyslem nastolení spravedlnosti.

Bohové se rozhodli osvobodit Kyklopy i Hekatoncheiry z Tartaru, aby jim pomohli porazit Krona, a Kyklopy se za to bohům odvděčili dary, které se staly symbolem pro každého z těchto bohů a zároveň jejich zbraněmi. Zeus obdržel blesk, Poseidón trojzubec a Hádes helmu, která jej dokázala učinit neviditelným. (Clayton, 2017, s. 15) Tímto krokem začala závěrečná válka mezi Titány a bohy o to, která rasa bude tou vládoucí. Válka mezi bohy a Titány je jedním z příběhů řecké mytologie, u kterých existuje několik různých verzí, lišící se například v tom, kteří Titáni se této války účastnili. (Clayton, 2017, s. 16) U

⁵ Pojem ambrosie je také někdy používán ve smyslu oleje určeného k pomazání, k léčbě či uzdravení. (Coleman, 2015, s. 14) Nicméně v této práci se zabývám ambrosií ve smyslu pokrmu bohů, nikoli ve smyslu olejů k pomazání.

takovýchto příběhů, kde existuje několik různých verzí, nelze určit jednu správnou verzi, záleží na tom, kterou verzi si lidé vypravovali a které věřili.

Tento mytologický příběh byl nejvíce rozpracován v básni *Titanomachie*, nicméně báseň se od časů svého vzniku ztratila a neexistuje její úplná verze, existují však odkazy na ni od jiných autorů, kteří v době sepsání tohoto díla žili. Dle těchto autorů válka mezi Titány a bohy trvala deset let, což by mohlo být označením pro války trvající po dlouhou dobu. (Clayton, 2017, s. 16)

Bohové si za své sídlo zvolili odlišné místo než Titáni. Titáni měli své sídlo na hoře Othrys, bohové na hoře Olymp. Tato místa měla být od sebe vzdálena asi 110 km. (Clayton, 2017, s. 16) Z jiných zdrojů, konkrétně z tvorby Homérovy, však spíše můžeme usoudit, že se alespoň v případě hory Olymp nemuselo jednat o reálné místo v Řecku, ale že by mělo spíše jít o místo pouze vymyšlené, protože bohové mají své sídlo na hoře vyšší než jsou všechny hory na zemi (Hamilton, 1998, s. 22). Dle řeckého myšlení by možná odpovídala spíše ta verze, že jde o místo nad zemí, bylo by totiž ještě více zapovězené a nepřístupné lidem a ukazovalo by to božskou nadřazenost. To, jestli hora Olymp byla v řecké mytologii chápána ve smyslu první nebo druhé verze, tedy jestli by měla být skutečná, nebo se jednalo o místo pro mytologii vymyšlené, nemůžeme již teď s jistotou vědět, víme tedy alespoň, že bohové si za své sídlo zvolili místo odlišné od toho, které měli Titáni, a také je důležité, že alespoň v mytologii nějaké takové sídlo vůbec existovalo, bohové nežili po celou svou dobu mezi lidmi, ale částečně se od nich tímto distancovali, měli své vlastní místo, lidem zapovězené.

Ačkoli se tato bitva označuje jako bitva mezi Titány a bohy, není to tak úplně jednoznačné. Do bitvy se zapojili také Kykloповé a Hekatoncheirové osvobození z Tartaru, někteří Titáni se navíc přidali nikoli na stranu svého druhu, ale na stranu bohů. K těmto Titánům patří například Metis, Diova manželka, další Titáni spolupracující s bohy se liší podle různých verzí příběhů. Tato válka mezi Titány a bohy končí vítězstvím bohů. (Clayton, 2017, s. 16) Vidíme, že Kykloповé a Hekatoncheirové se nepřidali na stranu svých sourozenců, nýbrž že v této bitvě se postavili na stranu bohů, takže ani oni nebyli úplně věrni svým sourozencům a své nejbližší rodině, postavili se proti nim a snažili se převzít vládu a moc.

V řeckém příběhu o stvoření světa a nastolení vlády na zemi se opakovaně objevuje motiv sporů a bojů, často mezi příbuznými. Rodiče soupeří o moc s dětmi, sourozenci soupeří mezi sebou, stejně tak panují neshody mezi manželem a manželkou. Dalším zajímavým hlediskem je, jak často dochází v tomto příběhu k incestním vztahům — matka

a syn, sestra a bratr, neteř a strýc. Jsou to motivy, které nejsou zmíněny jen jednou, ale několikrát se v průběhu tohoto příběhu opakují. Celý příběh je navíc založen na násilí. I když bohové se nakonec stanou nejmocnějšími vládci světa, museli si svou vládu vybojovat, nepříslušela jim jen z toho důvodu, že jsou bohové. Jsou tedy vykreslovány jako bytosti, které používají násilí, aby se dostaly k vládě, bohové jsou však nuceni je použít, aby nastolili spravedlnost. Bohové nebyli považováni za tak mocné, aby dokázali stvořit svět, dokázali si jej však podmanit. Také vidíme, jak Řekové z přírodních procesů a prvků v tomto příběhu vytvořili osoby. Nešlo o bohy ve smyslu olympských bohů, šlo však o jakési bytosti či prvotní božstva. Oceán, Země, Den, Noc, Slunce, Temnota, Obloha – to nebyly jen části přírody, byly to zároveň i jakési bytosti. Z té informace, že svět vznikl z Chaosu, můžeme odvodit, že Řekové si mysleli, že bohové nemuseli být přítomni ke stvoření světa, museli však na světě nastolit mír a spravedlivou vládu a k tomu bylo třeba vybojovat bitvu.

4.2. Římský mýtus o stvoření světa

4.2.1. Převzatý mýtus

Tento mýtus vlastně nemůžeme nazvat římským mýtem, jelikož proces stvoření světa je jedním z těch mýtů, které Římané převzali od Řeků. Jedná se tedy vlastně o mýtus vytvořený Řeky. Nicméně, aby Římané svou verzi stvoření světa odlišili od té řecké a mohli ji nazývat svým mýtem, změnili jména bohů a mytologických bytostí v tomto příběhu obsažených.

U Římanů byl taktéž na počátku Chaos, možná se však do určité míry lišil od Chaosu ve smyslu, v jakém o něm smýšleli Řekové. Římský básník Ovidius tento Chaos popsal jako neživou formu, jako spojení prvků. (Day, 2007, s. 10). Z řecké verze příběhu však spíše vyplývá, že o Chaosu Řekové smýšleli jako o živé bytosti, jakémsi předchůdci řeckých božstev.

Z Chaosu se zrodila země, v řeckém mýtu pod názvem Gaia, v mýtu římském se nazývala Tellus. Římané tuto bytost viděli jako reprezentaci míru a prosperity. (Day, 2007, s. 11) Vrátím-li k příběhu o stvoření světa v řecké mytologii, v něm je Gaia spíše zobrazena jako postava, která často vyjadřuje svou nespokojenost, spíše než s prosperitou je spojena s motivem msty.

Titáni Kronos a Rhea, bratr a sestra, kteří zplodili vládce bohů Dia a jeho 5 sourozenců, jsou v římské mytologii známí pod jmény Saturn a Ops. Zeus a jeho žena, Titánka Metis, jsou v římském mýtu bohem Jupiterem a Titánkou Prudence. Poseidón byl Římanům znám pod jménem Neptun a Hádes pod jménem Pluto. Řecká bohyně Héra byla pro Římany

bohyní Juno. (Bulfinch, 2015, s. 13) Démétér byla pro Římany bohyně Céres a Hestia byla bohyně Vesta (Bulfinch, 2015, s. 14–15).

Existují samozřejmě i bohové a hrdinové, kteří jsou výtvozem Římanů a nikoli Řeků, stejně jako mýty, kteří Řekové neznali. Jsou to právě zejména mýty týkající se Říma, jeho založení a trvání. Římané tedy přijali řeckou verzi mýtu vzniku světa, necítili potřebu příběh nějak zásadně měnit či opravovat, soustředili se raději na příběhy o své kultuře a své říši. Příběhy o vzniku Říma pro ně pravděpodobně byly důležitější než ty o stvoření světa. Mýtus týkající se vzniku a možném konci Říma bude probírán v kapitolách o struktuře světa v antické mytologii a o případném zániku světa.

Hlavní bohové řecké a římské mytologie⁶

Řecká mytologie rozlišuje dvanáct olympských bohů: Zeus, Poseidón, Hádes, Áres, Hermes, Apollón, Dionýsos, Héfaistos, Héra, Athéna, Afrodité a Artemis (Hamilton, 1998, s. 25).

Římská mytologie zná tyto bohy pod jmény: Jupiter, Neptun, Pluto, Mars, Merkur, Apollo, Bakchus, Vulcanus, Juno, Minerva, Venuše a Diana (Hamilton, 1998, s. 25).

Nicméně některé zdroje uvádějí, že Hádes není jeden z olympských bohů, jelikož jeho domovem je podsvětí, nikoli hora Olymp. A také je někdy udávána Hestie jako jedna z olympských bohů a Dionýsos naopak zařazen není. (Fry, 2019, s. 15) Dvanáctka olympských bohů tedy není pevně stanovena a její složení může být odlišné.

4.3. Vznik světa dle severské mytologie

4.3.1. Vznik prvních světů

Na počátku stvoření existovala pouze prázdnota *Ginnungagap*, která se rozkládala mezi zemí ledu a stínu jménem Niflheimr ležící na severu, a zemí Muspellsheimr⁷, což byla země ohně, která se rozprostírala na jihu. Dále na počátku stvoření existovaly řeky. (Lecouteux, 2016, s. 5) Svět na počátku tedy byl jakýmsi místem se dvěma částmi, které byly protikladné, motiv oheň versus led, můžeme zde spatřit jakousi rovnováhu.

Pokud se vrátím k antické mytologii a srovnám-li počátek světa v ní s počátkem v mytologii severské, zjistím, že ani v jedné z těchto mytologií bohové nebyli na úplném počátku světa.

⁶ Olympští řečtí bohové a jejich římská obdoba není pevně stanovena, jejich složení se mění v závislosti na různých interpretacích a verzích příběhů.

⁷ Tvary názvů jednotlivých světů se mohou lišit v závislosti na různých zdrojích.

Bohové se sice podíleli na tom, jak svět vypadal a kdo mu bude vládnout, nebyli však těmi, kdo dal podnět k jeho vzniku. Ač v obou mnou porovnávaných mytologiích byli bohové bezesporu mocné bytosti, nebyli natolik mocnými či schopnými, aby byli považováni za stvořitele světa.

4.3.2. První bytosti

Surtr je první bytostí na světě, je to bytost spojená zároveň se zánikem světa. Tento tvor neustále pobývá na své pozici ve světě Muspell, nicméně v době, kdy má nastat Ragnarok, Surtr svou pozici opustí a svým mečem bude spalovat svět. (Gaiman, 2017, s. 29–30) Vidíme tak, že bytost, která byla na samém počátku světa, bude zároveň bytostí, která se bude podílet na jeho konci. V severské mytologii tak existuje bytost, která předcházela bohy a která je zároveň nejspíše i přežije, v tomto smyslu bychom mohli říci, že je to bytost mocnější než samotní bohové.

Mezi světy Muspell a Niflheim existovalo místo zvané Ginnungagap, představuje jakousi nicotu (Davidson, 1965, s. 27). V této prázdnotě se nenacházelo vůbec nic kromě jedenácti jedovatých řek, které do této propasti přitékaly a postupně vytvářely ledovce (Gaiman, 2017, s. 29–30). Už nyní můžeme vidět, že svět severské mytologie byl mnohem delší dobu bez jakýchkoli bytostí, nepočítáme-li postavu Surtra. V mytologii řecké a římské byl svět brzy formován různými bytostmi a božstvy, která sice úzce souvisela s přírodou a částmi světa, nicméně nešlo pouze o přírodu jako v mytologii severské, už prvotní Chaos byla jakási bytost. V severské mytologii tomu tak nebylo, nejprve se formovala podoba jednotlivých světů bez bytostí, poté postupně na svět přicházely různé druhy bytostí.

Druhá bytost po Surtrovi přišla na svět v okamžiku, kdy roztál jeden z ledovců v propasti. Byla to bytost větší než světy nebo jakýkoliv obr. Zároveň to byla bytost bezpohlavní i mající obě pohlaví. (Gaiman, 2017, s. 30) Představa této bytosti je trochu problematičtější – tato bytost je popisována jako větší než světy, jak se tedy mohla na světě vyskytovat? Možná to bylo myšleno tak, že tato bytost byla větší než jednotlivé světy severské mytologie ale ne než všechny světy dohromady. Nebo možná si tuto nepřesnost lidé nepřipouštěli. Tato bytost mohla být vykreslena tak velká proto, aby se ukázala její moc, síla a důležitost.

Ona bytost byla předkem obrů, nazývala se Ymir. Spolu s Ymirem se z ledovce zrodila i další bytost, kráva jménem Audhumla. Právě její mléko se stalo potravou pro Ymira. (Gaiman, 2017, s. 31; Lecouteux, 2016, s. 6) Prvním zvířetem a jednou z prvních bytostí na

světě byla tedy v severské mytologii kráva, zvíře, které se také často objevuje v řecké či římské mytologii.

Zeus na sebe v několika řeckých mýtech vzal podobu býka, například aby se zmocnil nějaké dívky, která se mu zalíbila, jako je tomu třeba v mýtu u únosu Európy (Leeming, 2009b, s. 19; Slušný, 2007, s. 45–46). Podobně v mýtu obsahující postavu Io, dceru vodního boha Inacha, která se Diovi zalíbila, najdeme postavu krávy. V tomto mýtu Zeus proměnil Io v jalovici, aby své záměry skryl před manželkou a Io uchránil před Hérinou žárlivostí. (Cotterel a Storm, 2017, s. 55) Kráva je jedním ze zvířat, které je v obou těchto mytologiích považováno za důležité.

V Řecku a Římě to může být proto, že kráva nebo býk bylo jedním ze zvířat, která se často obětovala bohům a byla spojována s významnými bohy. Konkrétním bohům se obětovala konkrétní zvířata — Poseidónovi se obětovali býci, bohyni moudrosti Athéně krávy, bohyním Afrodité a Artemidě se obětovaly kozy. (Flacelière, 1981, s. 153) Býk je tak spojen jednak s bohem Diem, pak také s bohem Poseidónem, kráva s bohyní Athénou, takže se toto zvíře vyskytuje v řecké mytologii poměrně často.

Dalším poměrně hojně se objevujícím zvířetem v řecké mytologii je kůň. Koně jsou spojováni s bohem Hádem — podle pověsti Hádes cestuje v kočáře, taženém čtyřmi černými koni; dále jsou pak koně spojeni i s Titánem z druhé generace, Heliem, který vládne Slunci a jeho kočár je tažen opět čtyřmi koni, tentokrát nesmrtelnými (Bane, 2016a, s. 14–16). Kůň je tedy také hojně se vyskytující zvíře řecké mytologie a jedno ze zvířat, kterých si řecká kultura pravděpodobně cenila.

V řecké mytologii je tedy častý výskyt skotu spojen s oblíbeným obětním zvířetem, v severské mytologii možná proto, že kráva je významné hospodářské zvíře z hlediska obživy a hraje tak významnou roli v zajištění potravy prvních bytostí na zemi.

Audhumla se podílí i na zrození prvního předka bohů, bytosti jménem Buri, kterého probudila tím způsobem, že olizovala ledovce do té doby, než roztály. Buri se takto z jednoho z nich osvobodil. Ymir sám ze sebe zrodil ze své levé paže obra a obryni, ze svých nohou šestihlavého obra, kteří jsou předky obrů v severské mytologii. (Gaiman, 2017, s. 31) Obři jsou bytosti, které také najdeme v severské i antické mytologii, dokonce v obou najdeme koncept vícehlavých obrů. V obou mytologiích se navíc tyto bytosti na světě objevily velmi brzo po jeho stvoření, ještě před bohy.

Koncept zrození z jedné bytosti je opět prvek, který nalezneme v obou těchto mytologiích. V severské mytologii u Ymira je to možné proto, že je zároveň ženou i mužem, v antické mytologii se tak stane z Chaosu, což je natolik mocná entita, že například ke

zplození Země není nikdo jiný třeba. Je to nejspíše i z toho důvodu, že Chaos jakožto jediná postava na světě neměla jinou možnost, jednoduše nebylo s kým se rozmnožit.

Buri měl syna jménem Bor, Borovi synové byli prvními bohy — jednalo se o bratry jménem Ódin, Ve a Vili (Davidson, 1965, s. 27; Gaiman, 2017, s. 31). Srovnáme-li to s mytologií antickou, v obou byli bohové zrozeni z jiných bytostí. Bohové nevznikají z ničeho, jsou potomky jiných, méně dokonalých bytostí.

Bratři byli uvězněni v propasti Ginnungagap a svět nevypadal dle jejich představ, proto se rozhodli jej změnit. Zabili Ymira, v jehož tekoucí krvi se utopili všichni obři do té doby žijící na světě, až na dva – Belgemira a jeho ženu, kteří potom dali život nové generaci obrů a ti zase další, takže obři nevymřeli. (Gaiman, 2017, s. 32) Jiné zdroje však uvádějí, že se zachránil pouze Belgemir (Davidson, 1965, s. 27). Z Ymira bohové stvořili svět. Z jeho masa zemi, z kostí hory, ze zubů a úlomku kostí kameny a písek, z krve moře a oceány, z jeho lebky stvořili oblohu. (Davidson, 1965, s. 27; Gaiman, 2017, s. 32-33) Z Ymirova mozku stvořili mraky (Gaiman, 2017, s. 33). V tomto hledisku se severská mytologie odlišuje od té antické. V řecké a římské mytologii svět neformovali bohové; obloha, oceán, země, to vše se zrodilo a byly to bytosti, nikoli jen neživé části světa. Bohové svět takto nevytvořili. V severské mytologii je svět stvořen z násilí a vraždy, z pradávnej bytosti, kterou bohové zavraždili, a její tělo napomohlo k utvoření světa.

Svět podle severské mytologie má podobu plochého disku (Gaiman, 2017, s. 33). Takto svět vypadá i podle mytologie řecké a římské, je to však jedno z mála podobných hledisek, bavíme-li se o podobě světa v severské a antické mytologii.

4.3.3. Stvoření prvních lidí

Midgard, svět lidí, je místem, kde bohové stvoří první lidské bytosti, muže a ženu. Oba jsou stvořeni z kusů dřeva, které bohové Ódin, Vili a Ve naleznou na pobřeží a oživí. Bohové jim darují ducha, schopnost porozumění a pohybu, smysly. (Davidson, 1965, s. 27–28) Žena je stvořena z jilmu a dostane jména Embla, muž je stvořen z jasanu a je pojmenován Ask (Gaiman, 2017, s. 285–286). Světový strom Yggdrasil je také jasan (Davidson, 1965, s. 26). Bude se tedy asi jednat o strom, který byl kulturou tvořící severskou mytologii ceněn, pokud mu náleží dvě takto významné role. Co se lidí a jejich vzniku týče, lidé jsou tedy bytostmi, které vznikly z neživých předmětů, které bohové oživili. Lidé nejsou potomky žádných jiných bytostí, které žily před nimi, nejedná se o zrození, spíše by se dalo hovořit o oživení. Nebýt bohů, neexistovali by. Trochu to připomíná koncept, který známe v křesťanství, kdy

Bůh stvořil Adama a z něj poté Evu, rozdílem však je, že v severské mytologii žena vzniká společně s mužem, nezávisle na něm, což ukazuje odlišné vnímání žen v křesťanství a severské mytologii.

Svět v severské mytologii, stejně jako v té antické, vznikl již před bohy, bohové na něj přišli až později, objevili se až poté, co již na světě byl život. V obou těchto mytologiích se bohové zrodili z jiného druhu bytostí a museli si své místo na světě vybojovat. V antické mytologii bylo třeba, aby se postavili svým rodičům, sesadili je a převzali vládu. V mytologii severské museli zavraždit mocnou bytost, aby z jejího těla zformovali svět podle svých představ. V obou případech na začátku vzniku světa probíhalo násilí, krveprolití a boje. V obou případech bohové vyhráli. Bohové byli natolik mocní, aby světu vládli a upravili jej podle svých představ, nebyli však už považováni za tak dokonalé, aby dokázali svět stvořit od základu. Před nimi už musel svět existovat, nemohli se jen tak objevit, museli mít nějaké své předchůdce.

5. Struktura světa

5.1. Mytologie antická

Jelikož v řecké a římské mytologii je svět a místa na něm vystavěna podobně, bude v této kapitole analyzována řecká a římská mytologie společně, s upozorněním na to, které odlišnosti Římané oproti Řekům v mytologii vytvořili. Svět v řecké mytologii je svou výstavbou podobný světu skutečnému, podobnější než ten v mytologii severské. Jde o jeden svět, ačkoli je rozdělen na zemi, oblohu, vody a podsvětí. Právě podsvětí je něco, co svět v řecké mytologii od toho reálného nejvíce odlišuje, proto se v této kapitole pokusím nastínit, jak si Řekové a Římané podsvětí představovali.

Země v řecké mytologii je popisována jako kulatá a plochá, v jejím středu leží buďto sídlo bohů, hora Olymp, nebo Delfská věštírna (Bulfinch, 2015, s. 12). Proč by to mohla být hora Olymp můžeme vysvětlit tím, že bohové by v takovém případě měli přehled, co se na světě děje. Věštírna by se mohla nacházet ve středu proto, že osudu a jeho možné předpovědi byl pravděpodobně přisuzován velký význam, v mýtech se často lidé i hrdinové snažili zjistit svůj osud.

Římané pak věřili, že středem světa je samotný Řím. Považovali Řím za nejdůležitější místo na světě a byli na něj hrdí. Nebyl to pro ně jen střed světa, ale samotná *axis mundi*, brali jej vlastně jako jakýsi počátek, od kterého se vše odvíjí. (Puhvel, 1997, s. 175) Lze tak

vyvodit, že oba národy o sobě smýšlely jako o jakémsi středu světa, považovaly si sebe samých, od nich se vše ostatní odvíjelo. Obě tyto kultury věřily, nebo alespoň chtěly věřit, že jsou středem světa.

Jednotlivým částem světa vládli určené bohové, tři olympští bohové a sourozenci. Mořím a oceánům vládl bůh Poseidón, obloze bůh Zeus a podsvětí bůh Hádes. Nicméně, všichni tyto bohové měli přístup a sídlo na hoře Olymp. (Hamilton, 1998, s. 22) Obdobně u Římanů vládl Jupiter obloze, Neptun vodám a Pluto podsvětí, byli to stejní bohové, ale měli odlišná jména (Hamilton, 1998, s. 25). Řekové a Římané tedy na samotnou výstavbu světa nahlíželi velmi podobně co se jeho částí i bohů na něm týče. Vidíme zde, že pevnině nevládl nikdo, šlo o jakési neutrální území, na kterém žili lidé a na které sice měli přístup všichni bohové, nicméně nikdo nebyl jeho vládcem.

5.1.1. Podsvětí

Podsvětí vládne jeden z olympských bohů, bůh Hádes, proto se jeho jménem někdy označuje nejen onen bůh, ale i samotné místo. V samotném podsvětí ještě leží místa Tartaros a Erebos. (Hamilton, 1998, s. 42) Z příběhu o stvoření světa můžeme usoudit, že Tartaros a Erebos by neměla být pouze místa, jde zároveň o postavy. Jde tak zároveň o jakási božstva i části světa.

Samotný popis a struktura podsvětí se v různých verzích liší, různí autoři vykládají podsvětí odlišně. Homér jej líčil jako místo pln stínů, beztvaré a bez života. Autoři žijící po Homérovi si jej představovali jako místo, kde jsou mrtví buď trestáni nebo odměňováni, podle toho, jaký život vedli. Nicméně nejdetailnější popis podsvětí pochází od autora římského, nikoli řeckého, vytvořil jej básník Vergilius. Ten sepsal představu toho, jak je podsvětí rozčleněno i jednotlivé druhy trestů a odměn v něm. (Hamilton, 1998, s. 42–43) Jedná se o jeden z mála mytologických konceptů světa, který Římané rozpracovali bohatěji a do většího detailu než Řekové, ve většině případů to totiž je naopak, Římané se tvorbou a rozpracováním světa příliš nezabývali, spíše jeho podobu přebírali, případně si jej upravili, aby se lépe hodil k jejich kultuře.

Řekové si představovali, že podsvětí leží někde na západě, stejně jako tomu bylo v mytologii egyptské, jelikož na západě zapadá slunce (Cotterell a Storm, 2017, s. 47). Jeho podoba je vylíčena například v dialogích *Faidón*, *Obrana Sókrata* či *Gorgias*, jsou zde popsány řeky protékající podsvětím i soudci, kteří rozhodují o osudu duší, které do podsvětí přicházejí.

Řeky, které podsvětím protékají se vlévají do Tartaru, nejhlubšího místa v podzemí, a zase z něj vytékají. Jedná se o řeky Okeanos, ta je největší, dále Acherón, řeka, která teče naproti řece Okeanos a vlévá se do Acherontského jezera, což je jezero, do kterého přichází většina duší, aby tyto duše byly později zrozeny v těle nějakého živého tvora. (Platón, 2005, s. 84) Z tohoto můžeme vyvodit, jak si antičtí Řekové představovali posmrtný život. Duše člověka dle jejich mytologie nezanikne, ale podle toho, jak člověk žil, se může dále převtělit. Nicméně jak bude řečeno dále, ne všechny duše čeká tento osud.

Mezi Acherónem a Okeanem teče třetí řeka, Pyriflegethón. Jedná se o řeku plnou horké lávy a ohně a naproti ní leží řeka Styx, tekoucí do Styžského jezera. Poslední řekou je řeka Kókytos, tekoucí naproti Pyriflegethontu. (Platón, 2005, s. 84–85) Styx je řekou, ve které mořská bohyně Thetis vykoupala svého syna Achillea, aby získal sílu a nesmrtelnost (Woodford, 2002, s. 249). Jelikož jej však držela za patu, stala se pata jeho slabým místem a on se nestal plně nesmrtelným (Cotterell a Storm, 2017, s. 88). Někdy je v souvislosti s řeckým podsvětím zmiňována ještě řeka Léthé. Zmínku o ní můžeme nalézt například v díle *Aeneis*.

Duše zemřelých v podsvětí pijí vodu z řeky Léthé, aby zapoměly na svůj předchozí život a již se o něj nezajímal (Virgil, 2006, s. 206–207). To ukazuje, že na smrt nahlížel tak, že po ní přišla jakási očista. Šlo o jakési rozloučení se s předchozím životem a odloučení se od něj.

O některých těchto řekách můžeme najít zmínky i v díle *Božská komedie*, u popisu pekla. Ve třetím zpěvu je zmíněna řeka Acherón.

„...*ta smutná řeka — to je Acherón.*“ (Alighieri, 2007, s. 16) Acherón je řekou, kterou musí duše mrtvých překročit, aby se dostaly do říše mrtvých, a převozníkem, který tyto duše převáží, je Cháron (Grimal, 1992, s. 5).

V sedmém zpěvu je zmínka o řece Styx.

„*Styx jmenuje se močál nebo tůň, v níž smutný potok vbublává, když stekl k úpatí stráně spláchnut šedý drn.*“ (Alighieri, 2007, s. 31)

Ve dvanáctém zpěvu je zmínka o řece Flegetón, řece krve.

„*Podívej se však dolů, tam se valí veletok krve, všude vroucí krev, a násilníci do ní popadali.*“ (Alighieri, 2007, s. 50)

Ve zpěvu čtrnáctém pak můžeme najít zmínku o řece Kókytos.

„*Slévají se a rozrývají skály, tak vzniká Acherón, Styx, Flegetón, dál se tou úzkou úžlabinou valí, až tam, kde půda nemá žádný sklon, a tvoří močál Kokyt, ten nás čeká, dřív o něm nemluvme.*“ (Alighieri, 2007, s. 61)

A konečně pak můžeme nalézt zmínku i o řece Léthé.

„Uvidíš Léthé, tryská z jiných škvír, tam, kde se duše omývá a kaje, a když lituje viny, najde mír.“ (Alighieri, 2007, s. 61) Lze si tedy povšimnout, že řeky, které zmiňuje již Platón a které se objevují v podsvětí už v řecké a římské mytologii, se objevují o několik století později v Dantově líčení podoby pekla a očistce v *Božské komedii*. Podoba podsvětí v antické mytologii tedy ovlivnila pozdější podobu pekla, ačkoli ani v řecké, ani v římské mytologii podsvětí nebylo synonymem pro peklo. A přestože řeky v *Božské komedii* mají stejné nebo velmi podobné názvy jako řeky v řeckém a římském podsvětí, nejsou tyto řeky vyličený totožně. Řeka Styx například podle řeckých pověstí sloužila jako jakási řeka poskytující nesmrtelnost a sílu, zatímco v Dantově pojetí byla popsána jako odporná řeka, jako jakási forma trestu. Přesto však je patrné, že Dante se klasickou mytologií ve své *Božské komedii* inspiroval.

Vrátím-li se k Platónovi a jeho pojetí podsvětí a posmrtného „života“, duše, které do podsvětí přicházejí, se zde ještě třídí.

Jestliže duše nežily ani moc špatně, ani výjimečně dobře, putují do Acherontského jezera, kde se očišťují od svých hříchů. Duše, které žily špatným životem, jsou umístěny do Tartaru, kde pobývají již navždy. Duše, které žily špatně, nicméně ještě mají naději se očistit, jsou také svrženy do Tartaru, ale jen na krátkou dobu, z Tartaru jsou odnášeny buďto do řeky Pyriflegethón nebo Kókytos, a až jsou dostatečně potrestány, mohou se dostat do Acherontského jezera. A konečně duše, žijící ctnostný a zbožný život, jsou odpoutány od podzemních míst a usadí se na skutečné zemi. Ty duše, které se navíc věnovaly filosofii, žijí bez těl a přicházejí do nejkrásnějších míst. (Platón, 2005, s. 85–86) O jaká místa se přesně jedná a jak by měla přesně vypadat, však již postava Sókrata neuvádí. V díle *Obrana Sókratova* je pak ukázáno smýšlení o smrti a o posmrtném životě.

Smrt je buďto stav jakéhosi spánku, kdy mrtví nic nevnímají a nemají o ničem povědomí, nebo je to stav změny, kdy se duše odloučí od těla a putuje na další místo, kde bude souzena podle toho, jaký život žila (Plato, 2015, s. 53–54). Zde Platón tedy připouští i jinou možnost než jen tu, že duše nutně musí putovat do podsvětí, kde by dále přežívala, nicméně z jeho líčení jde vidět, že strach ze smrti nemá, a člověk, který žije dobře, by také mít neměl. Pokud tady existuje možnost souzení duše po smrti, je to však pro člověka dostatečná motivace k tomu, aby žil, jak nejlépe dokáže.

Zde můžeme narazit na jakýsi rozpor mezi Platónovým a Vergiliovým uvažováním. Podle Vergilia duše zapomenou na předchozí život, dle Platóna však budou za své životní činy buďto trestáni nebo odměněni, proto asi nemohou na tento život zapomenout, bude se

jim neustále jejich pobytem v Hádu, a tedy tresty nebo naopak blaženým životem, připomínat. Duše dle Platóna nebudou očištěny zapomenutím, ale právě tím, že budou případně trestány, tedy že se jim dostane zaslouženého trestu, který je očistí. V dialogu *Gorgias* postava Sókrata zmiňuje tři postavy, tři soudce, kteří rozhodují o posmrtném osudu lidí.

Soudce Aiakos by měl soudit duše z Evropy, Rhadamanthys z Asie a Mínós dohlížet na to, aby se rozhodlo spravedlivě, pokud by jeden ze dvou prve uvedených nevěděl, jak rozhodnout (Platón, 2000, s. 114). Zajímavé je, že kritériem pro to, který soudce bude duši soudit, je kontinent, ze kterého ona určitá duše pochází, v té době se pak počítalo jen s Evropou a Asií.

Platón sice již neříká, jak místa pro ty, kteří žili dle něj nejdokonaleji a věnovali se filosofii, vypadají, nicméně z jeho výkladu je patrné, že se jedná o nejlepší osud, jakého může člověk po smrti dojít. Myšlenka o podsvětí silně zasahovala do života tehdejší společnosti, jelikož ty, kteří na podsvětí skutečně věřili, motivovala k tomu, aby se chovali co nejlépe a žili co nejctnostnější život. Člověk měl motivaci chovat se, jak nejlépe uměl, jelikož na tom záviselo jeho další soužití po smrti, smrtí jeho život nekončil, a tak nebylo v zájmu člověka chovat se špatně, nespravedlivě, či myslet jen na svůj prospěch, jelikož by za to byl po smrti potrestán. Podsvětí je jedním z nejzajímavějších a nejdůležitějších míst, která v řecké a římské mytologii existují.

5.1.2. Věštírny

Dalším významným místem, které Řekové i Římané ve své mytologii zmiňovali a které pro moderního člověka již velkého významu nemá, jsou věštírny a orákula. V antické mytologii jsou však věštírny, osud, orákula a věštby zmiňovány velmi často.

Dle smýšlení, které je načrtnuto v antické mytologii, člověk nebyl tvůrcem svého osudu, osud člověka byl daný. Dokonce i bohové se však museli svému osudu podřizovat, ani oni jej neměli ve svých rukou, na to dohlížel vládce bohů, Zeus. (Cotterell a Storm, 2017, s. 42) S orákuly a věštěním je spojen bůh Apollón, který je kromě věštíren také bohem Slunce, hudby, poezie a léčitelství. Konkrétně je Apollón spojen s orákulem v Delfách, kde podle mýtů zabil hada Pythona. (Burrows, 1973, s. 450) Kromě toho faktu, že Řekové a po nich Římané měli bohy pro nejrůznější činnosti, předměty či součásti světa, si můžeme na příkladu boha Apollóna všimnout, že jeden bůh byl bohem několika či mnoha předmětů a činností, často neplatilo, že jeden bůh je spojen pouze s jedinou činností či objektem. Také

antická mytologie ukazuje, jak lidé smýšleli o svých činech a konáních. Lidé touto myšlenkou — totiž, že existuje někdo, kdo je odpovědný za jejich činy — částečně sami sebe zprošťovali odpovědnosti a vinili tak bohy, lidé se nemohli svému osud vzepřít, protože to nebylo v jejich moci a odporovali by tak bohům.

Lidé věřili, že svůj osud mohou nahlédnout prostřednictvím věštíren. Tou nejslavnější zmiňovanou byla věštírna v Delfách. Tato věštírna je zasvěcena bohu Apollónovi, který v ní promlouvá prostřednictvím kněžky. Nicméně existovaly i jiné způsoby, jak nahlédnout osud — vnitřnosti zvířat, sny, hod kostkou. Věštírny konzultovali jak Řekové, tak po nich národ římský. Konzultovaly se s nimi politické i osobní záležitosti, Římané se na věštírny obraceli spíše s těmi osobními. (Cotterell a Storm, 2017, s. 42) Člověk tak svůj osud vnímal jako nezměnitelný nebo alespoň ne něco, co by mohl změnit úplně a ani by se o to snažit neměl, jelikož by to znamenalo protivení se vůle bohů. O osudu a způsobech jeho nazírání existují zmínky ve spoustě mytologických příbězích Řeků i Římanů. Z těchto příběhů vyplývá, že se nejednalo o způsob, jak si krátit čas, nedělo se to pro zábavu, byla to vážná záležitost, často doprovázena oběťmi, a to, jaký osud byl lidem při těchto činnostech předpovězen, formovalo jejich budoucí činy a chování.

5.1.3. Hora Olymp

Sídlo olympských bohů a pro Řeky proto jedno z velmi významných míst. Otázkou však je, kde by tato hora měla ležet.

Existují nejasnosti o tom, jestli se jedná o skutečné místo v Řecku, nebo jestli tato hora a domov dvanácti hlavních bohů je jen místem mytologickým. Pokud by se jednalo o místo reálné, pak by tímto sídlem bohů mohlo být Mount Olympus v Thesálii, na severovýchodě Řecka. Z díla *Illias* je však možno vyvodit teorii, že se jedná o místo Řeky vymyšlené, místo, které leží vysoko nad zemským povrchem. (Hamilton, 1998, s. 22) Ať už je tímto místem ona skutečná hora nebo pouze místo imaginární, lidé na Olymp nechodili, bylo jím nepřístupné, ačkoli se jednalo o jedno z nejdůležitějších míst řecké mytologie vůbec.

5.1.4. Řím

Římané byli na rozdíl od Řeků, co se území týče, výrazně sjednocenější — Řekové byli rozptýleni do většího počtu oblastí a o centralizaci příliš neusilovali (Puhvel, 1997, s. 175). Řecko před obdobím makedonské a následně římské nadvlády nikdy nebylo jednotným státem (Flacelière, 1981, s. 7). Proto si Římané mohli na rozdíl od Řeků vytvořit příběh o

stvoření svého území, totiž Říma, pro Řeky by to bylo asi obtížnější kvůli jejich územní rozptýlenosti.

Řím, situován na řece Tiber, byl dle římské mytologie založen v roce 753 n. l. Romulem, kterého společně s jeho dvojčetem Remem vychovala vlčice. Bratři byli krátce po svém narození svrženi do řeky Tiber svým prastrýcem, zasáhl však jejich otec Mars a poslal své posvátné zvíře, vlka, aby děti zachránil. Romulus své dvojče zabil při hádce o to, jak se bude město, které založili, jmenovat. (Cotterell a Storm, 2017, s. 87) Biologickou matkou dětí byla žena jménem Rhea Silvia, panenská kněžka římské bohyně Vesty, kterou znásilnil bůh Mars (Woodford, 2002, s. 248). Lze si všimnout, že Romulus byl dle pověstí oslavován jako hrdina, i když zabil své dvojče, jelikož v římské mytologii je na to pravděpodobně nahlíženo jako na čin potřebný pro budoucnost Říma. Hrdina, kterému bylo přisouzeno založení Říma, jeden z nejdůležitějších příběhů římské mytologie vůbec, nebyl dokonalý člověk, zabil člověka, a to dokonce svého sourozence, přesto to nezmenšuje jeho pocty či význam Říma.

Lze vidět, jak Římané smýšleli o svém domově. Lze si všimnout, že Řím nemohl založit obyčejný člověk, ale hrdina, jehož otcem byl bůh, a navíc byl vychován nikoli lidskou matkou, ale vlčicí. Založení Říma navíc doprovázelo násilí a oběť, kdy se proti sobě postavili dva bratři a jeden byl nakonec nucen druhého zabit. Jednalo se tak o jakousi oběť, která musela být vykonána, aby Řím existoval. Nebylo to jednoduché založení jejich domova a nemohl to provést kdokoli. Tím byl Řím pro Římany výjimečný a oni na něj byli hrdí. Řekové vlastně takové jedno místo neměli a tento koncept neznali, v tom se od nich Římané odlišovali, ačkoli jinak si na světě tyto dvě kultury představovaly spousty totožných míst a konceptů.

Shrneme-li tyto poznatky, zjistíme, že samotná výstavba světa v řecké a římské mytologii nebyla příliš odlišná té skutečné. Odlišné bylo spíše to, jak se lidé vnímali v souvislosti s ostatními obyvateli, ať už skutečnými či mytickými. Struktura světa byla následovná: obloha, země, oceány a podsvětí. Svět byl obýván a ovlivňován velkým počtem bohů a bytostí a tehdejší kultury o sobě smýšlely poněkud egocentricky, zároveň však lidé, zejména v Řecku, nebyli pány a vládci světa.

5.2. Severská mytologie

Pokud svět v řecké a římské mytologii není nepodobný tomu reálnému, u severské mytologie je tomu jinak. Svět podle severské mytologie je naprosto odlišný od světa skutečného, ať už svou výstavbou či svými obyvateli.

Nemůžeme vlastně mluvit o *světě*, jelikož severská mytologie má světů devět (Gaiman, 2017, s. 285). Neobvyklé je také umístění a propojení samotných světů v této mytologii.

5.2.1. Yggdrasil

Všechny světy, ze kterých je severská mytologie složena, se nachází na jediném stromě, stromě Yggdrasil. Jedná se konkrétně o strom jasanový, je popisován jako obrovský a majestátní. V severské mytologii není doloženo odkud nebo jak vznikl tento světový strom, jeho původ je nejasný, víme však, že je umístěn uprostřed světů a vzájemně je propojuje (Davidson, 1965, s. 26–27). V řecké mytologii byla středem světa buďto hora Olymp, sídlo bohů, nebo věštírna v Delfách (Bulfinch, 2015, s. 12). Řekové si právě tato místa zvolili za střed světa, z toho můžeme odvodit, jak významné pro ně bylo obydlí jejich bohů a lidský osud. V mytologii severské toto čestné místo náleželo stromu, který byl pojátkem všech jejich světů.

Yggdrasil je obýván různými druhy zvířat — obrovským hadem a hady menšími, kteří okousávají kořeny tohoto stromu, orlem, kterému na hlavě sedí jestřáb. Dále Yggdrasil obývá veverka, kozy a jeleni. Had a orel spolu vedou boj a jejich prostředníkem je veverka, která předává urážky od jednoho k druhému. (Davidson, 1965, s. 27) Severská mytologie je tedy silně prodchnuta nejrůznějšími druhy zvířat, která se však nechovají jako běžná zvířata, některá z nich mají lidské vlastnosti.

5.2.2. Devět světů

Podoba světa, respektive světů, je v severské mytologii koncept velmi odlišný jednak od reálné podoby světa, a jednak od představy a zobrazení světa v mytologii řecké či římské. Odlišná je samotná představa mnohosti světů, obyvatel, kteří tyto světy obývají, umístění světů i jakéhosi jejich propojení.

Na světovém stromě Yggdrasil je umístěno 9 různých světů:

- *Alfheim* — jedná se o svět obývaný světlými elfy;
- *Asgard* — domov větve bohů Aesir a samotného boha Ódina;
- *Hel* — místo pro ty zemřelé, kteří nezemřeli statečně v boji, vládne mu bytost taktéž jménem Hel;
- *Jotunheim* — svět obývaný ledovými a horskými obry;
- *Midgard* — svět lidí;
- *Muspell* — svět ohně, kde žije bytost zvaná Surtr;

- *Nidavellir*⁸ — svět obývaný trpaslíky, někdy zvaných temní elfové;
- *Niflheim* — temný svět mlhy;
- *Vanaheim* — domov pro větev bohů Vanir, i když někteří z těchto bohů žijí společně s bohy Aesir v Asgardu. (Gaiman, 2017, s. 285–292)

Můžeme vidět, že světy jsou v severské mytologii rozděleny dle toho, který druh bytostí je obývá a podle toho je každý svět vystavěn a vypadá odlišně; jinak bude vypadat svět lidí a jinak svět elfů. Tímto svým rozdělením na devět samostatných jednotlivých světů — ne devět částí jednoho světa, ale přímo devět různých světů — je severská mytologie odlišná od té řecké a římské a velmi odlišná od reálné výstavby světa. V antické mytologii existuje jeden svět, ač rozdělen na různé části, a lidé, bohové či jiné mytologické bytosti žijí více provázaně, nemají vlastní světy jako v mytologii severské, více spolu přicházejí do kontaktu. Mytologie severská počítá s větším oddělením jednotlivých druhů bytostí, kontakt mezi nimi je omezenější, ačkoli to není zcela striktní, zejména co se bohů týče.

To, že všech devět světů je umístěno na jediném stromě — jakkoli obrovském a majestátním — je také zvláštní a unikátní koncept, velmi se lišící od řecké a římské podoby světa v mytologii. Tento strom Yggdrasil je pro severskou mytologii asi jakýmsi symbolem trvání světů a života.

5.2.3. Podsvětí

Srovnáváme-li antickou a severskou mytologii, nesmíme opomenout koncept podsvětí. Obě tyto mytologie koncept podsvětí znají, liší se však svou podobou i osobami, které v něm přebývají. Z antické mytologie můžeme odvodit, že podsvětí je místem pro zemřelé, ať už žili ctnostně či zavrženíhodně, dle způsobu jejich života se bude lišit, jak budou v podsvětí trávit čas a ve které části budou přebývat, podsvětí nemá představovat peklo, ale jakési místo pro duše zemřelých.

Severský koncept podsvětí je jiný. Nepřicházejí do něj všichni zemřelí, pouze ti, kteří zemřeli mimo boj, jelikož tento způsob smrti byl v severské mytologii považován za nečestný (Gaiman, 2017, s. 292). Tomuto místu vládne vládkyně zvaná Hel (Bierlein, 1994, s. 7; Gaiman, 2017, s. 288). Podsvětí však není jediným místem pro zemřelé, mimo podsvětí ještě existují dvě další místa, kam se zemřelé osoby mohou dostat.

⁸ Svět temných elfů je znám také pod názvem Svartalfheim (Cotterell a Storm, 2017, s. 204).

Do Valhally přicházejí ti, kdo zemřeli čestně a statečně v boji, tito zemřelí zde hodují po boku samotného boha Ódina. Tyto osoby jsou vybrány a doprovázeny valkýrami, pověřenými bohem Ódinem. (Davidson, 1965, s. 28; Gaiman, 2017, s. 292)

Existují ještě osoby, které po smrti odcházejí k bohyni moří Rán – námořníci, kteří se utopili a které Rán zachytává do své sítě (Cotterell a Storm, 2017, s. 189). Severská mytologie tak má celkem tři místa pro zemřelé, a kritériem pro to, na které místo člověk po smrti odejde, je způsob jeho smrti, přičemž nejvíc je ceněna smrt v boji. V severské mytologii je tak boj a válčení více zdůrazňováno a oslavováno, jsou tímto vyzdvihovány vlastnosti jako statečnost a odvaha. Shrnu-li to: řecká, římská a severská mytologie znala některá stejná mytologická místa, například podsvětí, tato místa se však lišila jak podobou, tak osobami, pro které byla určena. Podsvětí mytologie řecké a podsvětí severské mytologie tak není totožné a samotná podoba světa (v případě severské mytologie je výstižnější mluvit o *světech* v množném čísle) je dosti odlišná.

6. Mýty o konci světa

6.1. Antická mytologie

6.1.1. Řecký mýtus

Řecká mytologie neobsahuje mýtus o konci světa jako takovém, existuje však mýtus o potopě, která vyhubí téměř celé lidstvo.

Potopu svolal na lidstvo bůh Zeus. K tomuto kroku jej vedla událost s dcerou arkádského krále Lykáóna, ženou jménem Kallistó. Kallistó byla jednou z členek družiny bohyně Artemis a Zeus se jí zmocnil lstí, kdy na sebe vzal podobu této bohyně a Kallistó svedl. Artemis ji za to ze své družiny vyhnala a bohyně Héra Kallistó proměnila v medvědicí. Král Lykáón pozval boha Dia na večeři a předložil mu jako pokrm maso z jednoho ze svých otroků. Zeus tuto lest odhalil, Lykáóna za jeho čin proměnil ve vlka a rozhodl se lidstvo potrestat. (Slušný, 2007, s. 41–42) Lidstvo si tedy potopu, kterou se na ně Zeus rozhodne za Lykáónovu opovážlivost seslat, zasloužilo svou troufalostí a urážkou bohů. Jedná se o trest za provinění lidstva, konkrétně jednoho jedince, za jehož čin je pak potrestáno celé lidstvo. Viník samotný je potrestán proměnou ve zvíře, které se krmí právě masem, trest tedy zrcadlí onen hřích. Ukazuje to ovšem, že bohové se také vždy nechovali spravedlivě a morálně, za jejich činy byly potrestány i osoby, které se ničím neprovinily; v tomto mýtu lze spatřit, že je potrestána nevinná dívka, kterou Zeus svedl.

Zajímavý je způsob trestu pomocí proměny člověka ve zvíře — na jedné straně bychom mohli říci, že tento trest spočívá v umenšení hodnoty člověka, ze kterého se stalo zvíře. Na straně druhé však, do zvířat se často přeměňovali sami bohové, pokud chtěli utajit svůj pravý původ a být v přestrojení.

Bohové se do zvířat přeměňovali často v té situaci, pokud chtěli lstí získat nějakou ženu — Zeus se například v mýtu o únosu Európy proměnil ve zlatého býka, aby tuto ženu získal (Slušný, 2007, s. 45–46). V jiném mýtu se můžeme dočíst, že se Zeus proměnil v labuť, kvůli dívce jménem Leda (Burrows, 1973, s. 451). Rozdílem mezi potupným trestem a přeměnou boha ve zvíře by asi bylo to, v jaké zvíře je člověka bohem potrestán — vlk či medvěd asi nebyl stavěn na stejnou hodnotu jako býk, do kterého Zeus proměnil — a také to, že bohové se proměňovali na krátká časová období a ze své vůle, člověk však byl v těchto mýtech proměněn proti své vůli.

Zeus přikázal bohům větru, dešťových mraků a vod, aby zemi zatopili. Pršelo po celých devět dní. (Slušný, 2007, s. 42) Opět vidíme důraz na čísla — v řecké, ale i římské či severské mytologii se často objevují právě čísla 3, 6 či 9, pravděpodobně existovala jakási víra, že určitá čísla přinášejí štěstí či smůlu. Zde je však číslo devět spojováno s katastrofou, v severské mytologii označuje počet samotných světů, jedná se tedy také o důležité číslo, nenese s sebou však negativní symboliku.

Při této potopě vymřelo téměř celé lidstvo. Hrdina Prométheus, který měl věštecké nadání, stihl varovat krále Deukalióna. (Slušný, 2007, s. 42–43) Deukalión se zařídil podle Prométheova varování, postavil loď a zachránil tak sebe a svou manželku Pyrrhu (Burrows, 1973, s. 453; Slušný, 2007, s. 42–43). Když voda opadla, Pyrrha a Deukalión našli na pevnině chrám Prométheovy matky, ve kterém se modlili a prosili bohy o obnovení lidstva. Zeus se rozhodl jim vyhovět a poradil jim, aby si zahalili hlavy a házeli za sebe kosti „své společné matky“. Společnou matkou byla myšlena matka země, jejími kostmi byly kameny. Z kamenů, které za sebe házela Pyrrha, vznikaly ženy, z kamenů, které házel Deukalión, zase muži. (Slušný, 2007, s. 43) Proč zrození zrovna z kamenů? Proč nemohli tito manželé lidstvo obnovit přirozenou cestou – spojením muže a ženy? Možným vysvětlením je, že takto, z kamenů, došlo k obnově lidstva mnohem rychleji, než kdyby se měly rodit děti až po těhotenství Pyrrhy, možná to byla i jakási pocta, že noví lidé se zrodili ze země samotné.

Tito noví lidé poté postupně zaplňovali zemi, stavěli nová města a budovali nové chrámy jako pocty bohům (Slušný, 2007, s. 44). Řecká mytologie tedy nevyprávěla příběh o tom, že by mohl nastat konec bohů či celého světa. Z tohoto můžeme odvodit, že svět vnímali jako trvalý, bohové byli nesmrtelní a příliš mocní na to, aby zanikli. Lidé však zemřít mohli.

Tento čin, zánik lidstva si však lidé dle tohoto mýtu zasloužili, byl to trest za jejich chování a troufalost, bohové však byli natolik milostiví, že jim odpustili, nedošlo k tomu, že by vymřeli všichni lidé, naopak, vznikla nová, lepší rasa lidí, kteří se chovali uctivěji k bohům, byli poučeni a napraveni. Konec světa – přesněji řečeno lidstva — tedy nikdy neměl nastat přirozeně, jeho příčinou sice byla záplava, ale ta vznikla z podnětů bohů, jako odplata za lidské chování. Bohů se však takovýto konec a téměř až zánik jejich rasy týkat neměl.

6.1.2. Římský mýtus

Stejně jako se začátek světa v římské mytologii pojil se začátkem Říma, podobně měl římský národ mýtus nikoli o konci světa, ale o zániku samotného Říma.

Římská mytologie obsahuje mýtus o zániku Říma, ke kterému by mělo dojít za 120 let od jeho vzniku. 120 let trvání Římané bylo odvozeno od počtu ptáků — konkrétně orlů — kteří měli zakladateli Říma — Romulovi — odhalit dobu trvání Říma. Každý z těchto dvanácti orlů měl představovat 10 let trvání, proto 120 let. (Thompson, 1997, s. 19) Z tohoto příběhu můžeme vyvodit, že svět si Římané ztotožňovali s Římem samotným, ostatní části světa je zdaleka tolik nezajímaly.

To, že počet ptáků by měl předpovídat dobu trvání, ukazuje vztah římské kultury k magii a věštění. Římský národ kladl větší důraz na magii než národ řecký. (Hamilton, 1998, s. 10) K věštění Římané využívali různých praktik, například vrh kostkami nebo zápalné oběti (Cotterell a Storm, 2017, s. 43). Tato praktika se prolíná do tohoto mýtu, kde sice není datum zániku Říma vyvozeno z letu těchto ptáků, ale pouhého jejich zjevení a počtu, praktika je to ale podobná.

Římané však také převzali do své mytologie mýtus o potopě, ve kterém jsou ústředními postavami Deukalión a jeho žena Pyrrha. Ti jsou jedinými lidmi, kteří potopu přežijí, načež se nad nimi slituje bůh Jupiter a dovolí jim obnovit lidskou rasu; lidstvo je obnoveno způsobem vrhání kamenů, které za sebe házejí Deukalión a Pyrrha, tím vznikají noví lidští muži a nové lidské ženy (Ovidius, 1935, s. 43–46). Je to v podstatě tentýž mýtus jako měli Řekové, jen místo boha Dia vystupuje v tomto mýtu jeho římská verze, Jupiter, případně další postavy tohoto řeckého mýtu jsou nahrazeny jejich římskými obdobami.

Vidíme tak, že ani řecká, ani římská mytologie nikdy nevyprávěla mýtus, podle kterého by měl zaniknout celý svět a všichni jeho obyvatelé. Obě tyto mytologie spojuje to, že lidstvo téměř zaniklo, ovšem před koncem mu byla udělena milost a rasa lidí se obnovila. Římská mytologie měla navíc svůj mýtus, který se týkal konce Říma a vymezené doby jeho trvání,

odvozené od dvanácti ptáků, kteří byli u založení Říma. Na zánik Říma, a dokonce na stanovení přibližného data této události, se navíc pomýšlelo už při jeho založení, už při zakládání se tedy objevuje myšlenka na konec. Na absolutní konec světa, kdy by přestalo existovat vše na něm, však ani řecká, ani římská kultura nepomýšlela.

6.2. Severská mytologie

V myšlence na konec světa a zánik bohů je severská mytologie od té římské a řecké odlišná. Severská mytologie obsahuje mýtus o konci světa, který se dotýká i bohů, tento osud nestihne jen lidstvo, tak jako je tomu v mytologii antické.

Tato událost je známá pod termínem Ragnarok, někdy se jí přezdívá „soumrak bohů“. Události předcházejí tři zimy, během kterých nesvítlí slunce, a následují ještě tři další zimy, během kterých na celé zemi probíhají velké bitvy, ve kterých se vraždí synové a otcové navzájem. Poté vlci Sköll a Hati sní slunce a měsíc, země se bude otřásat a hory padat, objeví se potopy a vlk Fenrir se osvobodí. (Lecouteux, 2016, s. 11–12) Před tou skutečností, než mají světy zaniknout, se tedy objevují varovná znamení a události, nejedná se o akt, který přijde znenadání bez jakéhokoliv varování. Termín „soumrak bohů“ pak napovídá, že právě bohové jsou těmi bytostmi, kterých se tato událost bude týkat, že severská mytologie připouští možnost zániku bohů, v té antické se možnost konce či zániku dotýká lidstva či zvířat, bohové jsou však ušetřeni.

Zánik světa má nastat po bitvě, ve které bojují bohové proti obrům (Gaiman, 2017, s. 12). Opět se objevuje motiv bitvy a boje, který je v severské mytologii častý a který se také objevoval v mýtu o vzniku a tvorbě světa, ukazuje se tak jakási rovnováha – násilí bylo použito při vzniku světa a jeho výstavbě, násilí a boje budou přítomny také při tom, když má svět skončit; při vzniku světa i snaze o to, aby svět trval, musí být vynaloženo úsilí a prokázána odvaha, bohové se na této činnosti musí v obou případech aktivně podílet, ne jí pouze přihlížet. Ačkoli se však události přezdívá soumrak bohů, nejedná se o válku, které se účastní pouze bohové.

Na jedné straně bojují bohové a proti nim obři. S většinou bohů bojují i lidé, kteří se po smrti dostali do Valhally, kde se na tento připravovali. Na straně obrů však bojuje i bůh Loki a s ním i lidé, kteří se po smrti dostali do světa, kde vládne Hel. (Cotterell a Storm, 2017, s. 220) Nelze tedy říci, že by všichni bohové bojovali na společné straně, stejně tak ani lidé nebojují všichni bok po boku. Bůh se tedy může postavit proti jinému tak jako člověk proti jinému člověku.

Ragnaroku nemohl zabránit dokonce ani nejvyšší bůh Ódin, ačkoli o něm věděl. Sám byl v bitvě zabit vlkem Fenrirem, synem boha Lokiho. Zároveň však ale věděl, že Ragnarok by nemusel znamenat definitivní zánik světa. Svět je sice zničen a většina bohů umírá v boji s obry, je ale předpovězeno, že vznikne nový svět, že někteří bohové přežijí. (Cotterell a Storm, 2017, s. 220) To ukazuje na jedné straně, že ani bohové nejsou nezničitelní a nesmrtelní, dokonce ani oni nemohou zabránit konci světa a svému zániku. Nicméně však, ani severská mytologie nepočítá s tím scénářem, že svět by přestal existovat navždy, pořád je zde zachována naděje na záchranu a přežití v podobě opětovného stvoření. I tak se jedná o odlišný koncept oproti řecké či římské mytologii – tam bohové nemohli být zničeni, proto nebyl zničen ani svět a myšlenka konce světa se týkala spíše zániku jeho obyvatel, lidských a zvířecích. Bohové severské mytologie jsou tak oproti bohům mytologie antické vykresleni jako zranitelnější a více podřízeni jakémusi předem určenému osudu, kdy se aktivně účastní události konce světa a předem jsou s ní obeznámeni.

Ani v severské mytologii lidstvo nevymře. Dvě lidské bytosti — Líf a Lífhrasir — přežijí a společně se zaslouží o obnovu lidstva (Lecouteux, 2016, s. 12). Trochu to připomíná koncept řecké a římské mytologie, kde jsou také dva přeživší, žena a muž, kteří se postarají o vznik nových lidí. Pyrrha a Deukalión se zasloužili o obnovu lidstva vrhem kamenů, ze kterých se staly živé osoby (Slušný, 2007, s. 43). V severské mytologii je tomu jinak, v ní byl život obnoven přirozeným aktem mezi mužem a ženou, nebylo k tomu potřeba žádných jiných způsobů, jako je například vrh kamenů.

To, že v severské mytologii existuje koncept zániku světa, ukazuje jakousi protiváhu k aktu vzniku světa, tedy to, že nic není trvalé a nezničitelné, ani svět a bohové. V mytologii řecké ani římské tomu tak nebylo, nepřemýšlelo se o konci světa či zániku bohů. Bohové antické mytologie tak působí mocněji a méně zranitelně, jsou trvalejší. Jsou přímo těmi, kdo iniciují a málem způsobí zánik lidstva, ač na tom svou vinu nesou i lidé, protože se chovali troufale. V severské mytologii bohové čekají na konec světa, a když nastane, tak se této události aktivně účastní, nejsou pouhými pozorovateli. Zajímavý je i způsob, jakým je v severské mytologii svět zničen — nejedná se o náhlou událost, přírodní katastrofu, ale o něco, co je předurčeno, doprovázeno velkým bojem a smrtí dokonce i samotných bohů, něco, na co se bohové i lidé připravují.

7. Závěr

Cílem této práce bylo analyzovat a porovnat svět ve dvou odlišných mytologiích — mytologii antické a mytologii severské. Svět byl analyzován od počátku až k případnému konci či zániku, analyzována a srovnávána byla také podoba světa či světů a nejdůležitější místa na něm s ohledem na zvolené mytologie. Ačkoli je chápání mytologie proměnlivé, mění se nejen s ohledem na časové období a kulturu, záleží také na chápání konkrétní osoby, snažila jsem se nastínit různé způsoby chápání mnou zvolených mytologií a zacílit vždy na to chápání, které by měla vyznávat kultura, jejíž mytologii jsem analyzovala a srovnávala. Zjistila jsem, že ač se jednalo o mytologie časově i geograficky odlišné, obsahovaly někdy podobné, nebo dokonce až totožné prvky světa, například podsvětí, magii, velké množství bohů a jejich určitou hierarchii, objevovaly se také zásahy bohů do osudu lidí. V jiných ohledech se tyto mytologie naopak rozcházely, to je například případ samotné výstavby světa (nebo světů, mluvíme-li o mytologii severské). K vypracování této práce jsem vycházela převážně ze zahraniční literatury, jelikož česká literatura k tomuto tématu je relativně omezená a velké množství z použitých titulů není do češtiny přeloženo, používala jsem tedy převážně literaturu psanou anglicky.

Ačkoli je stvoření světa v antické a severské mytologii v mnoha rysech podobné — před zrozením bohů již existovaly na světě jiné bytosti, bohové měli nějaké předky jiného druhu, vznik světa byl spojen s násilím či boji o moc, bohové sice nedokázali svět sami vytvořit, ale stali se jeho vládci — pak myšlenka konce světa je něco, co tyto dvě mytologie odlišuje — v severské mytologii je konec světa pokládán za něco, co je předem známo a na co se postavy severské mytologie předem připravují, i když zároveň je zde zachována naděje obnovy. V mytologii antických Řeků a Římanů se pak počítá spíše s událostí, která se dotýká lidstva, ne však bohů či dokonce světa samotného, a i přesto nedojde k úplnému vyhlazení lidstva, lidská rasa je opět obnovena. Navíc je tato událost v antické mytologii vylíčena jako spravedlivá odplata bohů, jelikož lidé se k bohům chovali s nedostatečnou úctou a respektem. Ukazuje to, že římská a řecká mytologie připisuje bohům větší moc, nesmrtelnost, nezničitelnost, ta severská však bohům takovou moc a nesmrtelnost nepřiznává.

Ve výstavbě světa a toho, jak je svět v těchto mytologiích vykreslen, jsou také značné rozdíly. Řecká a římská mytologie popisuje svět, jehož podoba je mnohem více podobná světu reálnému, nemytologickému. Jedná se o jeden svět, ačkoli rozdělen na pevninu, moře a oceány, oblohu a podsvětí. Bohové jsou vládci světa, zasahují do jeho průběhu a do života

lidí. Osudy lidí jsou ovlivňovány bohy, lidé nejsou absolutními strůjci svého života. Po smrti se lidé ocitají v podsvětí, kde se dále rozhodne o jejich osudu dle toho, jaký pozemský život vedli. Bohové v antické mytologii jsou zobrazováni jako mocnější a dokonalejší než lidé, nesmrtelní, lidé jsou bohům podřízeni, bohové dokonce skoro zapříčiní zánik lidstva, ač v antické mytologii je tento čin zobrazen jako pokus o nastolení poslušnosti a spravedlnosti, jako něco, co si lidé zasloužili, jako jakási spravedlivá odplata bohů.

V případě severské mytologie se svět tomu skutečnému podobá méně. Jedná se o myšlenku mnoha, přesněji řečeno devíti, světů, které se liší jak svou podobou, tak svými obyvateli. Bohové jsou rozděleni do dvou hlavních skupin, koncept, který antická mytologie nezná. Světy v severské mytologii jsou obydleny mytologickými bytostmi, které v řecké ani římské mytologii neexistují, bohové nejsou natolik mocní jako v mytologii antické, nemohou zabránit konci světa, nejsou nesmrtelní, ačkoli jsou mocnější a silnější než lidé. Někteří z bohů dokonce na závěrečné bitvě stojí proti sobě, rasa bohů tedy není jednotná. I v severské mytologii existuje koncept podsvětí, liší se však od toho antického, protože v mytologii severské do podsvětí po smrti putují jen určití lidé, dostat se po smrti do podsvětí k bohyni Hel je tak v severské mytologii pokládáno spíše za zahanbující konec života. Severská mytologie touto myšlenkou vyzdvihuje boj a válčení více než mytologie antická. Z obou těchto mytologií však cítíme podřízenost lidí a některých jiných bytostí, bohům, moc bohů nad přírodou a do značné míry také nad osudy lidí, navíc v obou existuje určitá hierarchie jednak mezi bohy samotnými, pak také mezi ostatními bytostmi, lidmi či zvířaty, které světy těchto mytologií obývají.

I když známe mytologické prvky a příběhy, samotné jejich srovnání je složitější a v určité míře opět záleží na interpretaci konkrétní osoby, nicméně v této práci jsem se snažila ukázat nejen obsah a mytologické prvky porovnávaných mytologií, ale také to, jak kultury, které ony mytologie vyznávaly, pravděpodobně mytologii chápaly, jaký význam jí mohly přisuzovat.

Mytologické příběhy ovlivňovaly samotné chování lidí, ať už myšlenkou na podsvětí a místa, kde se lidé ocitnou po své smrti a jak by se v životě měli chovat, aby jejich posmrtný život byl co nejlepší, pak také tím, jak se lidé chovali k přírodě, vysvětlovali či ospravedlňovali své chování a zásahy bohů do jejich života, či se modlili, stavěli města, chrámy a prováděli obětiny bohům. Lidé si těmito mytologickými příběhy mohli vysvětlovat svůj původ, vznik světa či světů a jeho chod, odhadovali z nich svou budoucnost i budoucnost světa, vysvětlovali činy a jevy, které si nedokázali vysvětlit jinými způsoby. Mytologie dávala jejich světu jakýsi řád, smysl a vysvětlení, a i když víra v tyto příběhy a

jejich pravdivost postupně zmizela, příběhy samotné se dochovaly a dodnes se jimi nejen bavíme, také si na nich můžeme ukazovat život těchto kultur, jejich možný náhled na svět.

BIBLIOGRAFIE

- ALIGHIERI, Dante. *Peklo*. 3. vyd. Praha: Academia, 2007. 189 s. ISBN 978-80-200-1504-4.
- ARENDTOVÁ, Hannah. *Mezi minulostí a budoucností: osm cvičení v politickém myšlení*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002. 264 s. ISBN 80-85959-92-5.
- ARMSTRONG, Karin. *A Short History of Myth*. Edinburgh: Canongate, 2006. 159 s. ISBN 978-1-84195-644-2.
- AUMONT, Kory. *Norse Mythology: Tales of Norse Myth, Gods, Goddesses, Giants, Rituals & Viking Beliefs*. Independently Published, 2018. 72 s. ISBN 978-1-922346-00-1.
- BANE, Theresa. *Encyclopedia of Beasts and Monsters in Myth, Legend and Folklore*. Jefferson: McFarland & Company, 2016a. 428 s. ISBN 978-0-7864-9505-4.
- BANE, Theresa. *Encyclopedia of Spirits and Ghosts in World Mythology*. Jefferson: McFarland & Company, 2016b. 180 s. ISBN 978-1-4766-6355-5.
- BIERLEIN, John, F. *Parallel Myths*. New York: Ballantine Books, 1994. 368 s. ISBN 978-0-345-38146-0.
- BULFINCH, Thomas. *Bulfinch's Mythology*. Unknown ed. Scotts Valley: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2015. 344 s. ISBN 978-1-5193-1215-0.
- BURROWS, David, J. *Myths and Motifs in Literature*. New York: SIMON & SCHUSTER, 1973. 496 s. ISBN 978-0-02-905030-9.
- CLAYTON, Matt. *Mythology: Captivating Greek, Egyptian, Norse, Celtic and Roman Myths of Gods, Goddesses, Heroes and Monsters*. Scotts Valley: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2018a. 400 s. ISBN 978-1-72641-159-2.
- CLAYTON, Matt. *Mythology: A Captivating Guide to Greek Mythology, Egyptian Mythology, Norse Mythology, Celtic Mythology and Roman Mythology*. Scotts Valley: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2017. 204 s. ISBN 978-1-981184-92-7.
- CLAYTON, Matt. *Roman Mythology: A Captivating Guide to Roman Gods, Goddesses, and Mythological Creatures*. Scotts Valley: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2018b. 114 s. ISBN 978-1-72570-630-9.
- COLEMAN, J., A. *The Dictionary of Mythology. An A-Z of Themes, Legends and Heroes*. London: Arcturus Publishing, 2015. 384 s. ISBN 978-1-78404-478-7.
- COTTERELL, Arthur a STORM, Rachel. *The Ultimate Encyclopedia of Mythology: The A-Z Guide to the Myths and Legends of the Ancient World*. 2nd ed. London: Hermes House Anness Publishing, 2017. 512 s. ISBN 978-1-78019-188-1.

COULANGES, Fustel, de. *Antická obec*. Praha: SOFIS, 1998. 392 s. ISBN 80-902439-7-5.

D'AULAIRE, Ingrid a D'AULAIRE, Edgar P. *D'Aulaires Book of Greek Myths*. New York: Delacorte Books for Young Readers, 1st ed. 1962, reprint 1992. 208 s. ISBN 978-0-440-40694-5.

DAVIDSON, Ellis, H., R. *Gods and Myths of Northern Europe*. Unknown ed. London: Penguin Books, 1964, reprint 1990. 256 s. ISBN 978-0-14-013627-2.

DAY, Malcolm. *100 Characters from Classical Mythology: Discover the Fascinating Stories of the Greek and Roman Deities*. New York: B.E.S., 2007. 160 s. ISBN 978-0-7641-6006-6.

FLACELIÈRE, Robert. *Život v době Periklově*. Praha: Odeon, 1981. 358 s. ISBN 01-088-81.

FRY, Stephen. *Mythos*. San Francisco: Chronicle Books, 2019. 352 s. ISBN 978-1-4521-7891-2.

GAIMAN, Neil. *Norse Mythology*. New York: W. W. Norton & Company, 2017. 304 s. ISBN 978-0-393-60909-7.

GRIMAL, Pierre. *The Penguin Dictionary of Classical Mythology*. Revised ed. London: Penguin Books, 1992. 480 s. ISBN 978-0-14-051235-9.

GUERBER, Hélène, A. *Myths of Greece and Rome*. Scotts Valley: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2014. 148 s. ISBN 978-1-4993-4802-6.

HAMILTON, Edith. *Mythology*. New York: Back Bay Books, 1st ed. 1942, reprint 1998. 512 s. ISBN 978-0-316-34151-6.

HANSEN, William. *The Book of Greek and Roman Folktales, Legends, and Myths*. New Jersey: Princeton University Press, 1st ed. 2017, reprint 2019. 584 s. ISBN 978-0-691-17015-2.

HATAB, Lawrence, J. *Myth and Philosophy: A Contest of Truths*. Chicago: Open Court Publishing Company, 1990. 400 s. ISBN 978-0-8126-9116-0.

HESIOD. *Theogony and Works and Days*. Reissue ed. London: Oxford University Press, 2009. 112 s. ISBN 978-0-19-953831-7.

HOMER. *Circe and the Cyclops*. London: Penguin Classics, 2015. 64 s. ISBN 978-0-14-139861-7.

JUNG, Carl., G. *Jung on Mythology*. 2nd Ptg. ed. New Jersey: Princeton University Press, 1998. 290 s. ISBN 978-0-691-01736-5.

LECOUTEUX, Claude. *The Encyclopedia of Norse and Germanic Folklore, Mythology, and Magic*. Rochester: Inner Traditions, 2016. 352 s. ISBN 978-1-62055-480-7.

- LEEMING, David, A. *Creation Myths of the World [2 volumes]: An Encyclopedia*. 2nd ed. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2009a. 553 s. ISBN 978-1-59884-174-9.
- LEEMING, David, A. *The Oxford Companion to World Mythology*. New York: Oxford University Press, 2005, reprint 2009b. 510 s. ISBN 978-0-19-538708-7.
- LINDOW, John. *Norse Mythology: A Guide to Gods, Heroes, Rituals, and Beliefs*. New York: Oxford University Press, 2002. 384 s. ISBN 978-0-19-515382-8.
- MELETINSKIJ, Eleazar, M. *The Poetics of Myth: Theorists of Myth*. London: Routledge, 2000. 516 s. ISBN 978-0-415-92898-4.
- MORALES, Helen. *Classical Mythology: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2007. 144 s. ISBN 978-0-19-280476-1.
- NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky: polemika*. Praha: AURORA, 2002. 148 s. ISBN 80-7299-048-9.
- OVIDIUS, Publius, N. *Proměny: metamorfósy*. Praha: Karel Huber – n. vl., 1935. 461 s.
- PHILLIPS, Martin, R. *Mythology: The Ancient Secrets of the Greeks, Egyptians, Vikings, and the Norse*. Scotts Valley: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2015. 232 s. ISBN 978-1-5168-2660-5.
- PLATO. *Socrates' Defence*. London: Penguin Classics, 2015. 64 s. ISBN 978-0-14-139764-0.
- PLATÓN. *Faidón*. 6., opr. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2005. 107 s. ISBN 80-7298-158-7.
- PLATÓN. *Gorgias*. 4., opr. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2000. 132 s. ISBN 80-7298-005-X.
- PUHVEL, Jaan. *Srovnávací mytologie*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 1997. 396 s. ISBN 80-7106-177-8.
- SEGAL, Robert A. *Myth: A Very Short Introduction*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2015. 176 s. ISBN 978-0-19-872470-4.
- SIMEK, Rudolf. *A Dictionary of Northern Mythology*. Rev. ed. Cambridge: Boydell & Brewer, 2008. 438 s. ISBN 978-0-85991-513-7.
- SLUŠNÝ, Jaromír. *Nejkrásnější řecké báje a pověsti*. Praha: XYZ, 2007. 237 s. ISBN 978-80-86864-87-7.
- THOMPSON, Damian. *The End of Time: Faith and Fear in the Shadow of the Millennium*. Hanover: University Press of New England, 1997. 390 s. ISBN 978-0-87451-849-8.
- THOMPSON, Tok a SCHREMPP, Gregory. *The Truth of Myth: World Mythology in Theory and Everyday Life*. New York: Oxford University Press, 2020. 224 s. ISBN 978-0-19-022278-9.
- VIRGIL. *The Aeneid*. New York: VIKING, 2006. 496 s. ISBN 978-0-670-03803-9.

WINROTH, Anders. *The Age of the Vikings*. New Jersey: Princeton University Press, 2014. 320 s. ISBN 978-0-691-14985-1.

WITZEL, Michael, E., J. *The Origins of the World's Mythologies*. New York: Oxford University Press, 2013. 688 s. ISBN 978-0-19-981285-1.

WOODFORD, Susan. *Images of Myths in Classical Antiquity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. 332 s. ISBN 978-0-521-78809-0.

